

KUN KANSA ITSE RATKAISEE ARVOITUKSEN

Tattarisuon tapauksen määrittely käytännöllisessä
diskurssissa

Pyry Waltari

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta

Talous- ja sosiaalhistoria

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2011

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Pry Waltari			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kun kansa itse ratkaisee arvoituksen. Tattarisuon tapauksen määrittely käytännöllisessä diskurssissa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Talous- ja sosiaalhistoria			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2011	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 69	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Pro gradu -tutkielmani käsittelee vuoden 1931 syyskuussa Helsingin lähistöllä paljastunutta ruumiinsilvontarikosta, joka tunnetaan yleisimmin Tattarisuon tapauksen nimellä. Rikoksen selvittäminen osoittautui vaikeaksi, ja poliisi ratkaisi sen monien vaiheiden jälkeen vasta vuoden 1932 elokuussa. Syylliset olivat köyhiä helsinkiläisiä, joiden vaikuttimet liittyivät taikauskoon.</p> <p>Tattarisuon tapaus synnytti syksyllä 1931 suuren mediakohun, josta kirjoitettiin suomalaisissa sanomalehdissä lähes päivittäin. Tapauksen alkuvaiheessa tiedot olivat vähäisiä, joten erilaiset huhut ja tapauksen ratkaisemiseksi kehitetyt teorit olivat lehtikirjoituksissa näkyvällä sijalla. Niin ikään lehtiä seuranneen yleisön piirissä kehitettiin tapauksesta omia tulkintoja, joista osa saatettiin myös viranomaisten tiedoksi näille lähetetyissä vihjekirjeissä.</p> <p>Tutkielman aineisto koostuu enimmäkseen edellä mainituista sanomalehtikirjoituksista ja vihjekirjeistä, joita tutkin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Tarkoitukseni on selvittää, miten ja miksi Tattarisuon tapauksen johdosta julkisuudessa esitetyt teorit erosivat sekä toisistaan että poliisin myöhemmin esittämästä ratkaisusta. Työssä käytetyn julkisuuden käsitteen olen mukailnut Hannu Niemisen kansallisen julkisuuden käsitteestä.</p> <p>Aineiston analyysissa on käynyt ilmi, että lehdistöä kontrolloivien kansallisten eliittien oli vaikea hyväksyä sitä, että rikos perustui kansanomaiseen taikauskoon. Eliitit kokivat tällaisen taikauskon esiintymisen Helsingin läheisyydessä vielä 1930-luvulla häpeälliseksi pääkaupungin ja koko Suomen kannalta sekä pelkäsivät tämän vaikuttavan negatiivisesti Suomesta ulkomailla vallitseviin käsityksiin. Vihjekirjeiden perusteella tapausta seuranneen yleisön tulkinnat olivat rauhallisempia, sillä suuri osa yleisöstä näyttää olleen tietoinen taikauskon levinneisyydestä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords haudanryöstö, Helsinki, Helsinki -- Malmi, julkinen keskustelu, kansanusko, lapuanliike, lehdistöhistoria, mikrohistoria, pula-aika, sosiaalhistoria, taikausko, Tattarisuon tapaus			

Sisällys

1. Johdanto.....	2
2. Tutkimuksen lähtökohdat	
2.1. Kansallisen julkisuuden kolme tasoa ja käytännöllinen diskurssi.....	4
2.2. Sanomalehtiaineisto.....	6
2.3. Muu aineisto.....	9
2.4. Aineisto ja julkisuuden tasot.....	10
2.5. Käytännöllinen diskurssi ja tutkimuskysymykset.....	13
2.6. Metodi.....	15
3. Tapaus	
3.1. Löytö.....	17
3.2. Epäilty.....	20
3.3. Epätietoisuus.....	23
4. Esitetyt teoriat ja niiden konteksti	
4.1. Mustalaisten hautajaisrituaali.....	24
4.2. Himomurhaajasta letrofiiliin.....	28
4.3. Johtavatko jäljet syytöstehtäaseen?.....	34
4.4. Lääketieteen ylioppilaiden materiaalipula.....	37
4.5. Knallipäisten herrojen mystikkoliiga.....	41
5. Analyysi	
5.1. Teorialuokkien erittelyä.....	49
5.2. Jäsenlöydöstä Tattarisuon tapaukseksi.....	51
5.3. Lehtiaineiston ja vihjekirjeiden erilaiset painotukset.....	55
6. Lopuksi.....	58
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	64
Liite 1. Tattarisuon tapauksen käsittely sanomalehtiaineistossa.....	68

1. Johdanto

Tutkimukseni käsittelee erästä Suomen tunnetuimmista kohurikoksista, Tattarisuon tapausta vuodelta 1931. Se sai alkunsa syyskuun puolivälissä, kun eräs autonkuljettaja pysähtyi Malmilla silloisessa Helsingin maalaiskunnassa noutaakseen vettä läheisestä Tattarisuon lähteestä. Mies huomasi lähteessä ranteesta katkaistun käden. Poliisi kutsuttiin paikalle, ja pian vedestä löytyi lisää ruumiinosia.

Erilaiset huhut lähtivät kiertämään, ja sanomalehdet julkaisivat omia teorioitaan. Lokakuun alussa huhumylly kiihtyi, kun paljastui, että ruumiinosat olivat peräisin Malmin hautausmaalta. Epäilykset kohdistuivat Harjun ruumishuoneelle, jonka vahtimestari pidätettiin. Poliisi pysyi vaiteliana tutkimuksista, mutta pian oli selvää, että pitäviä todisteita epäillyn syyllisyyden puolesta ei ollut. Muutaman viikon kuluttua hänet päästettiin vapaaksi.

Kohu tapauksen ympärillä rauhoittui useaksi kuukaudeksi. Se nousi jälleen lehtien etusivuille seuraavan vuoden helmikuun puolivälissä, kun Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiirin piiripäällikkö, lapualaismielisenä tunnettu everstiluutnantti Paavo Susitaival väitti tietävänsä seikkoja, jotka yhdistivät rikoksen vapaamuurareihin. Susitaival vaati sisäministeri Ernst von Bornin ja Uudenmaan läänin maaherra Bruno Jalanderin poistamista tutkimuksen johdosta sillä perusteella, että he kuuluivat vapaamuurarijärjestöön. Ilmiäntö käsitettiin yleisesti poliittiseksi tempuksi, sillä suomalainen äärioikeisto katsoi von Bornin ja Jalanderin suojelevan vasemmistoa. Tempu ei kuitenkaan onnistunut, vaan von Born ja Jalander säilyttivät asemansa ja pysyivät tutkimusten johdossa.

Vuoden 1932 elokuussa poliisi lopulta ratkaisi Tattarisuon tapauksen. Rikoksen takana oli kolmen miehen ja kolmen naisen joukko, joka harjoitti noituutta ja etsi Tattarisuon lähteeseen muka kätettyä aarretta. Eräs naisista, ompelijatar Ida Vidén, oli nähnyt näkyjä ja antanut näiden perusteella määräyksiä muille. Aarteen piti nousta esiin upottamalla määrättyjä ruumiinosia lähteeseen. Päätekijäksi todettiin jo noin 20 vuotta noitana ja parantajana toiminut ajomies Vilho Kallio. Syyllisten vankilatuomiot

vaihtelivat puolesta vuodesta kolmeen vuoteen. Huhut siitä, että nämä kuusi olivat todellisuudessa syyttömiä, varsinaisten tekijöiden selustan turvaamiseksi ostettuja syntipukkeja, jäivät kuitenkin elämään.

Historiantutkimuksen näkökulmasta Tattarisuon tapaus tarjoaa oman mysteerinsä lisäksi aitiopaikan 1930-luvun alun yhteiskunnallisen ilmapiirin tarkasteluun. Tapauksen poliittisia kytköksiä on tutkittu, mutta sen käsittely sanomalehdistössä heijastaa myös muita ajalle ominaisia levottomuuden tunteita. Lehdistön ja yleisön mielestä poliisitutkimukset kestivät iäisyyden, vaikka tosiasiallisesti aikaa kului alle vuosi. Tutkimusten pitkäksi koettu kesto ja poliisin haluttomuus antaa tietoja niiden etenemisestä johtivat perättömien huhujen leviämiseen. Kun varsinaista tietoa oli niukasti, huhut perustuivat lähinnä entuudestaan olemassa oleviin ennakkoluuloihin. Ketä ylipäänsä oli lupa epäillä syylliseksi näin kauhistuttavaan ja mielettömään rikokseen, ja miksi eri yhteyksissä esitettiin niin erilaisia tulkintoja?

Ensiksi otan esille tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat ja käsitteet. Rajattuani tutkimukseni ajallisesti esittelen aineistoni ja metodin, jolla analysoin tätä. Seuraavaksi käyn seikkaperäisesti läpi tapahtumien kulun, tutkimusten etenemisen ja niitä koskevan uutisoinnin. Tarkoitukseni on kartoittaa reunaehdot, joiden puitteissa erilaisia teorioita esitettiin. Tämän jälkeen esittelen itse teorian, jota käyttämässäni lähteissä tarjottiin tapauksen ratkaisuksi. Lopuksi vastaan tutkimuskysymyksiini analysoimalla esitettyjä teorioita ja niiden taustaa.

Aiempaa tutkimusta Tattarisuon tapauksesta on vähän. Siitä huolimatta, että tapaus sai aikoinaan valtavasti huomiota, sitä on käsitelty lähinnä sivuten muissa tutkimuksissa. Näistä ovat avuksi olleet L. J. Niinistön elämäkerta Paavo Susitaipaleesta ja Reijo Ahtokarin väitöskirja suomalaisten vapaamuurarien historiasta, *Salat ja valat*. Niinistön ja Ahtokarin yksityiskohtaiset selvitykset Susitaipaleen helmikuussa 1932 tekemästä perättömästä ilmiannosta ja sitä seuranneesta vapaamuurarivainosta ovat vaikuttaneet päätökseeni rajata tapauksen myöhempiä vaiheita ja sen ratkeamista koskeva lehdistökäsittely tutkimukseni ulkopuolelle.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

2.1. Kansallisen julkisuuden kolme tasoa ja käytännöllinen diskurssi

Tarkoitukseni tässä tutkimuksessa on tarkastella Tattarisuon tapauksen vastaanottoa ja käsittelyä julkisuudessa. Julkisuus on monitulkintainen käsite, joka voi saada erilaisia sisältöjä eri yhteyksissä. Tattarisuon tapauksesta saatiin tietoa monenlaisista lähteistä, niin vakiintuneiden sanomalehtien palstoilta kuin omakustanteista lentolehtisistäkin. Julkisuuden kirjo oli laaja, mutta kaikki tapauksen saama julkinen huomio ei ollut samanarvoista. Esimerkiksi sanomalehdillä oli kestotilaajien ansiosta valmiiksi laaja lukijakunta, jonka arvostusta lehdet nauttivat, kun taas lentolehtisillä tällaista valmista lukijakuntaa ei ollut.

Työni kannalta on siis olennaista määritellä julkisuuden käsite siten, että se mahdollittaa piiriinsä Tattarisuon tapauksen julkisuuden koko kirjon. Käsitteen täytyy myös mahdollistaa eriarvoisten julkisuuksien erottaminen toisistaan. Olen omaksunut lähtökohdani työssäni esiintyvälle julkisuuden käsitteelle Hannu Niemisen kansallisen julkisuuden käsitteestä.¹

Nieminen jakaa kansallisen julkisuuden kolmeen eri tasoon, jotka ovat arkijulkisuus, mediavälitteinen julkisuus ja sisäpiirijulkisuudet. Arkijulkisuudella tarkoitetaan jokapäiväistä sosiaalista elämää, jolla ihminen liittyy itsensä toisiin ihmisiin ja rakentaa omaa identiteettiään. Osallistuminen arkijulkisuuteen tarkoittaa oikeastaan yksinkertaisesti yhteisöllistä elämistä ja kanssakäymistä muiden kanssa. Arkijulkisuus ammentaa sisältönsä yhteisistä aiheista, jotka voivat liittyä siihen osallistuvien yksityiselämään tai yleisemmin tunnettuihin tapahtumiin ja jaettuihin kokemuksiin. Tällaisia tapahtumia ja kokemuksia arkijulkisuuteen nousee päivittäin lähes rajattomasti mediavälitteisestä julkisuudesta.

¹ Ks. Nieminen 2006, 27-42.

Mediavälitteisellä julkisuudella Nieminen viittaa siihen julkisuuden tasoon, josta arkikielessä yleensä puhutaan julkisuutena. Mediavälitteinen julkisuus tuottaa kaikkien havainnoitavissa olevia esityksiä kohteistaan ja toimii siten niin välittäjän kuin tulkitsijankin roolissa kohteiden ja yleisön välillä. Nieminen erottaa mediavälitteisen julkisuuden ensimmäisen ja toisen asteen julkisuuteen: ensimmäisen asteen julkisuutta edustaa niin sanottua päivittäisjulkisuutta tuottava joukkoviestintä ja toisen asteen julkisuutta koululaitos ja kirjallisuuden kaltaiset kulttuuri-instituutiot, jotka tuottavat edellytykset päivittäisjulkisuuden tulkittamiseksi. Mediavälitteisen julkisuuden piirissä on käynnissä taukoamaton valintaprosessi, jossa toiset aiheet nostetaan toisten edelle. Koska mediavälitteisellä julkisuudella on valtaa myös arkijulkisuuden aiheisiin, sen hallinnasta käydään jatkuvaa kamppailua. Niinpä kaikki mediavälitteisen julkisuuden esitykset ovat seurausta jonkin sisäpiirijulkisuuden toiminnasta.

Sisäpiirijulkisuudet muodostavat Niemisen kansallisen julkisuuden kolmannen tason. Ne rakentuvat yhteisten arvojen ja intressien ympärille ja ovat luonteeltaan poissulkevia. Sisäpiirijulkisuuden jäseneltä saatetaan edellyttää tiettyjen arvojen ja intressien hyväksymisen lisäksi määrätynlaista koulutusta, varallisuutta tai muita henkilökohtaisia ominaisuuksia. Ne, jotka eivät näitä ehtoja täytä, suljetaan ulkopuolelle.² Sisäpiirijulkisuudet muodostavat siten eliitettä, jotka saattavat olla virallisia tai epävirallisia. Ne muotoilevat tavoitteensa käytännöllisessä diskurssissa kontrolloidakseen mediavälitteisen julkisuuden esitysten tulkintaa. Käytännöllisen diskurssin Nieminen määrittelee seuraavasti:

Käytännöllisellä diskurssilla tarkoitan tässä tapoja, joilla käytännössä määrittelemme vallitsevia asiantiloja ja annamme asioille ja ilmiöille merkityksiä. Kyse on siis oikeana ja totena pitämisen perusteluista: millä ehdoilla pidämme joitakin asioita tosina tai oikeina, joitakin toisia emme. Koska käytännöllisen diskurssin odotetaan noudattavan rationaalisuutta, toisin sanoen oletamme siinä käytettävien perustelujen olevan järkipäisiä, on niiden oltava julkilausuttuja ja siten ainakin näennäisesti kaikkien kritisoitavissa. Lisäksi niiden on oltava jossain systemaattisessa tai ainakin sellaiselta näyttävässä suhteessa toisiinsa. Siten käytännöllisessä diskurssissa esitettyjen väittämien uskottavuuden takeena toimivat yleisesti hyväksytyt teoriat tai rationaaliset uskomukset tai yhteisesti jaettu tieto.³

² Nieminen 2006, 25.

³ Nieminen 2006, 37-38.

Nieminen huomauttaa, että toisilla sisäpiirijulkisuuksilla on yleensä etuoikeuksia käytännöllisen diskurssin määrittelyyn eli niiden on helpompi saada tavoitteensa esille mediavälitteisessä julkisuudessa. Sisäpiirijulkisuuksien välisessä kilpailutilanteessa näillä etuoikeutetuilla eliiteillä on siten muita paremmat mahdollisuudet voittoon. Joskus toiset sisäpiirijulkisuudet suljetaan kokonaan pois mediavälitteisen julkisuuden kanavilta, jolloin syntyy rakenteellinen vinouma.

Niemisen mukaan rakenteellisesti poissuljetut sisäpiirijulkisuudet saattavat voimavarojensa mukaan pyrkiä rakentamaan vastajulkisuuksia haastaakseen hallitsevan mediavälitteisen julkisuuden. Vastajulkisuuksien käytettävissä olevia keinoja voivat tilanteesta riippuen olla esim. mielenosoitukset, lentolehtiset tai julkiset vetoamukset. Koska vastajulkisuuksilla ei ole suoraa pääsyä hallitsevaan mediavälitteiseen julkisuuteen, ne voivat päästä osaksi kansallista julkisuutta vain sellaisessa tilanteessa, jossa etuoikeutettujen sisäpiirijulkisuuksien tavoitteet eivät ole yhteneviä.

2.2. Sanomalehtiaineisto

Tattarisuon tapaus saavutti syksyllä 1931 huomattavaa näkyvyyttä mediavälitteisessä julkisuudessa, joka 1930-luvun Suomessa tarkoitti lähinnä radiota ja sanomalehtiä. Tattarisuon tapauksen käsittelyä radiossa ei aineiston puuttuessa ole mahdollista tutkia. Tässä tutkimuksessa mediavälitteistä julkisuutta edustaa sanomalehdistö, joka uhrasi tapaukselle runsaasti huomiota.

1930-luvun alussa johtavat suomalaiset sanomalehdet edustivat tyypillisesti jotakin puoluetta tai aatesuuntaa. Suurimmat ja levinneimmät lehdet olivat johtava ruotsinkielinen sanomalehti *Hufvudstadsbladet*, suomenkielisen oikeiston päälehti *Uusi Suomi*, sosialidemokraattien päälehti *Suomen Sosialidemokraatti* ja suomenkielisten liberaalien päälehti *Helsingin Sanomat*.⁴ Kaikki neljä ilmestyivät seitsemän kertaa viikossa.

⁴ Salokangas 1987, 390.

Edellä mainittujen sanomalehtien päätoimitukset sijaitsivat Helsingissä ja kaiken muun ohessa niissä kirjoitettiin runsaasti myös paikallisista asioista. Tattarisuon tapaus ei ollut pelkästään paikallisen mittakaavan uutinen, mutta kiinnostus sitä kohtaan näyttää olleen huomattavinta pääkaupunkiseudulla. Kohun ollessa suurimmillaan syyskuun puolivälistä lokakuun loppuun 1931 pääkaupungin neljä valtalehteä kirjoittivat siitä lähes päivittäin⁵, joten olen valinnut ne muodostamaan pääosan käyttämästäni sanomalehtiaineistosta.

Kaikilla näistä lehdistä oli enemmän tai vähemmän kiinteät suhteet poliittisiin puolueisiin. *Hufvudstadsbladet* oli lehdistä vähiten poliittinen. Se oli vuodesta 1928 lähtien ollut ruotsinkielisen liikemies Amos Andersonin omistama kaupallinen lehti, ”joka politikoi vain kulloinkin viisaaksi katsotuissa rajoissa”. Sen arvomaailma ja kannanotot olivat kuitenkin lähellä ruotsalaista kansanpuoluetta, jonka kansanedustajana Anderson oli itsekin istunut. Vuoden 1930 tiedon mukaan *Hufvudstadsbladetin* levikki tuolloin oli 43 000.⁶

Uusi Suomi oli perustettu kokoomuspuolueen päälehdiksi vuonna 1919. Lehti ei ollut suoraan puoluejohdon alaisuudessa, ja sen linjasta käytiin jatkuvaa sisäistä kamppailua. 1930-luvun alussa *Uusi Suomi* kannatti jyrkemmin oikeistolaista linjaa kuin maltillisempi puoluejohto, mikä näkyi muun muassa useissa lapualaismyönteisissä kirjoituksissa. *Uuden Suomen* levikki vuonna 1931 oli 45 219.⁷

Suomen Sosialidemokraatilla oli valtakunnan päälehdistä kiinteimmät yhteydet puolueeseen, jota se edusti, sillä sosialidemokraattinen puolue omisti lehden julkaisijayhtiön osakkeet. *Suomen Sosialidemokraatin* toimitus oli näin ollen epäsuorasti puoluejohtokunnan valvonnassa, ja sen linja seurasi puolueen linjaa. Lehden levikki vuonna 1931 oli 23 000.⁸

⁵ Ks. liite 1, Tattarisuon tapauksen esiintyminen sanomalehtiaineistossa.

⁶ Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988a, 145-147.

⁷ Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988c, 205-207.

⁸ Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988c, 62-64.

Helsingin Sanomat oli lehdistä suurin ja luetuin etenkin pääkaupunkiseudulla. Aatteellisesti lehti oli edistyspuolueen äänenkannattaja, vaikka lehti ja puolue olivat alkaneet irtaantua toisistaan 1920-luvun lopulla. Sitoutumaton se ei kuitenkaan vielä ollut vuonna 1931. *Helsingin Sanomien* levikki vuonna 1931 oli 61 000.⁹

Neljän Helsingissä ilmestyneen päälehden lisäksi olen valinnut sanomalehtiaineistoon myös neljä muuta lehteä, joista Helsingissä ilmestyivät *Svenska Pressen* sekä *Ajan Sana* ja muualla *Maakansa* sekä *Savon Sanomat*. *Svenska Pressen* oli *Hufvudstadsbladetin* viihteellinen ja kulttuuripitoinen iltapäivälehti, joka kylläkin 1930-luvun alussa oli usein lähempänä ruotsalaisen kansanpuolueen virallista linjaa kuin *Hufvudstadsbladet*. Lehden levikki vuoden 1930 tiedon mukaan oli tuolloin 7200.¹⁰ *Ajan Sana* taas oli marraskuusta 1930 alkaen ilmestynyt Helsingin lapualaispiirien äänenkannattaja, joka joutui radikaalin sisältönsä takia usein kahnauksiin viranomaisten kanssa ja joka lopulta lakkautettiin vuonna 1932. *Ajan Sanan* levikistä ei ole tietoa.¹¹ Molemmat lehdet ilmestyivät kuusi kertaa viikossa, maanantaista lauantaihin.

Olen valinnut lehtiaineistooni myös lehtiä, joita ei julkaistu Helsingissä. Pyrkimyksenäni on ollut selvittää, tulkittiinko tapausta toisin pääkaupungin ulkopuolella. Valintani on kohdistunut kahteen maalaisliittolaiseen lehteen, Viipurissa ilmestyneeseen *Maakansaan* ja Kuopiossa ilmestyneeseen *Savon Sanomiin*. Sekä *Maakansalla* että *Savon Sanomilla* oli kiinteät suhteet maalaisliittoon ja molempien levikki 1930-luvun alussa oli noin 10 000.¹² *Maakansa* ilmestyi kolme kertaa viikossa eli tiistaisin, torstaisin ja lauantaisin ja *Savon Sanomat* kuusi kertaa viikossa eli tiistaista sunnuntaihin.

Lisäksi viittaan toisinaan sanomalehtiin, jotka olen poiminut edellä mainitsemani lehtiaineiston ulkopuolelta. Näitä lehtiä en ole lukenut läpi tutkimaltani ajanjaksolta, vaan olen tahtonut nostaa esille jonkin yksittäisen kirjoituksen. Tällaisia lehtiä ovat kirkolliset *Herättäjä* ja *Kotimaa* sekä oululainen kokoomuslehti *Kaiku*.

⁹ Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988a, 131-133.

¹⁰ Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988b, 172-173.

¹¹ Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988a, 22.

¹² Ekman-Salokangas & Aalto & Salokangas 1988c, 10, 52-53.

2.3. Muu aineisto

Mediavälitteistä julkisuutta tutkimuksessani edustaa edellä mainittu sanomalehtiaineisto. Käytän myös muunlaisia aineistoja tutkiakseni Tattarisuon tapauksen vastaanottoa ja käsittelyä julkisuudessa, joka on mediavälitteistä julkisuutta laajempi kokonaisuus.

Muun aineiston valintaa on ohjannut aineiston saatavuus. Tapauksen johdosta ja sen innoittamana julkaistiin monenlaista aineistoa, kuten lentolehtisiä, arkkiveisuja ja jopa jännitysromaani. Suuri osa tästä aineistosta oli omakustanteista, eikä kaikki tällainen aineisto ole säilynyt tai saatavilla.

Salaperäinen tapaus innoitti yleisöä tarjoamaan omia teorioitaan ratkaisuksi. Jotkut saivat kantansa esille lehtien mielipideosastolla, mutta huolellisempi käsittely saattoi edellyttää oman painotuotteen kustantamista. Aineistossani näitä omakustanteita edustavat Vilho Rikkosen kirjoittamat lentolehtiset.

Kansatieteilijä Vilho Rikkinen julkaisi syksyllä 1931 kaksi lentolehtistä, joissa hän arvioi Tattarisuon tapausta kansatieteen valossa. Rikkosen mukaan kyseessä oli jonkinlainen maagiseksi tarkoitettu rituaali, jolla oli esikuvansa suomalaisessa kansanperinteessä. Lehdissä Rikkosen teoria ei saanut vastakaikua yhtä vihaista mielipidekirjoitusta enempää, vaikka lopulta hänen tulkintansa tapauksesta osoittautui varsin oivaltavaksi.

Kaikki eivät menneet näin pitkälle tuodakseen esille omat teoriansa. Monet esittivät tulkintansa suoraan poliisille, joka sai valtavasti vihjekirjeitä tapaukseen liittyen. Vihjekirjeiden tulvaan vaikutti varmasti poliisin lupaama palkkio tapauksen ratkaisemiseen johtavasta vihjeestä. Kansallisarkistoon arkistoidut kirjeet sisältävät erilaisia arveluja, ilmiantoja ja jopa pitkälle kehiteltyjä teorioita tapausta koskien. Kirjeiden lähdearvo tutkimuksessani kiinnittyy näihin tulkintoihin, joiden voi katsoa olevan peräisin suoraan tapausta seuranneelta yleisöltä.

Edellä mainittujen aineistojen lisäksi käytän lähteenä kolmea populaarikulttuurista julkaisua vuodelta 1931. Nämä käsittävät kaksi Tattarisuon tapauksesta kertovaa arkkiveisua ja Aarne Haapakosken¹³ jännitysromaanin *Mustalaissuon arvoitus*, jossa esiintyy Malmin löytöä muistuttava ruumislöytö. Romaanissa on myös muita yhtymäkohtia todelliseen Tattarisuon tapaukseen.

2.4. Aineisto ja julkisuuden tasot

Kuten edellä olen tuonut ilmi, suurimmalla osalla sanomalehdistä oli 1930-luvulla voimakas side johonkin aatesuuntaan tai poliittiseen puolueeseen. Toimitukset eivät olleet poliittisesti sitoutumattomia siten kuin myöhemmin vuosikymmeninä. Voidaan siis väittää, että poliittisten eliittien muodostamalla sisäpiirijulkisuuksilla oli vahva ote sanomalehdistöön ja siten ensimmäisen asteen mediavälitteiseen julkisuuteen.

Tattarisuon tapaus nousi usein esille niin sanomalehtien mielipideosastoilla kuin pakinoissakin. Useimmiten sitä käsittelevät lehtikirjoitukset olivat kuitenkin uutisia tutkimusten etenemisestä. Uutisointi ammensi toisinaan aineistoa lehtien omista tutkimuksista, mutta pääsääntöisesti se perustui poliisilta saatuihin tietoihin.

Poliisi on tutkimuksessani keskeinen toimija, joka tuotti mediavälitteiselle julkisuudelle kohteita, joita tämä välitti ja tulkitsi yleisölleen. Sanomalehtikirjoitusten perusteella Tattarisuon tapauksen saama mediavälitteinen julkisuus tuotti huomattavan paljon sisältöä arkijulkisuuteen, sillä tapaukseen viitattiin toistuvasti suurena ”sensaationa” tai ”skandaalina”, joka ei jättänyt yleisöä rauhaan.

Varsinaisia vastajulkisuuksia Tattarisuon tapausta koskevalle valtajulkisuudelle ei syntynyt edellä mainittuja omakustanteisia lentolehtisiä lukuun ottamatta. Niissä esitetyt teoriat saivat vain vähän palstatilaa sanomalehtien sivuilla. Lentolehtisten lukijakunnan laajuutta on vaikea arvioida. Lentolehtisten olemassaolo ja niiden käynnistämät tai

¹³ Tunnetaan paremmin nimimerkillä Outsider.

kiihdyttämät huhut kuitenkin pannaan merkille käyttämässäni sanomalehtiaineistossa, joten lehtisten voi katsoa muodostaneen oman julkisuuden tasonsa.

Lehdistön ja poliisin lisäksi yleisö osallistui Tattarisuon tapauksen tulkintaan käytännöllisissä diskurssissa. Yleisöllä tarkoitan niitä suomalaisia, jotka olivat kiinnostuneita tapauksen seuraamisesta, mutta joiden työhön tai toimeentuloon tapaus ei liittynyt. Yleisö ei työskennellyt poliisille tai lehdille, vaikka toisinaan pyrkikin auttamaan näitä tutkimuksissa.

Yleisö oli epäyhtenäinen joukko, jonka voi katsoa käsittäneen lähes koko Suomen väestön. Emme voi rajata yleisöä esimerkiksi sanomalehtien levikin mukaan, sillä tapauksesta kehittyi skandaali, jonka käsittely ei rajoittunut sanomalehtien sivuille. Kaikesta päätellen Tattarisuon tapaus tuotti paljon sisältöä arkijulkisuuteen syksyllä 1931. Lehtien tilaajat ja irtonumerojen ostajat keskustelivat tapauksesta työpaikoillaan ja vapaa-ajallaan. Kouluissa tapauksesta tehtiin myös groteskia pilaa, kuten eräässä kirjoituksessa muistellaan:

Ja sitten koulussa välitunneilla uurrettiin tulitikkurasioiden pohjiin reikä, sujautettiin sitä kautta pumpulin päälle valkoiseksi liiduttu etusormi, kansi avattiin ja kyseltiin: ”Tunnetkos vapaamuurareita? Käväisin Tattarisuolla, olis taas löydös.”¹⁴

Yleisö ei kuitenkaan ollut pelkästään passiivinen vastaanottaja, vaan myös aktiivinen osallistuja. Tapauksen arvoituksellisuus innoitti yleisön esittämään omia teorioitaan, jotka saivat vaihtelevasti julkisuutta sanomalehtien sivuilla. Utusten ja pakinoiden yhteydessä saatettiin kommentoida kansan keskuudessa kiertäneitä huhuja, mutta tässä tapauksessa yleisö itse ei saanut ääntään kuuluviin. Mielipideosastot olivat eräs kanava, jonka kautta yleisö saattoi saada tulkintojaan esille, mutta kuitenkin vain siinä määrin kuin se sanomalehtiä hallitseville sisäpiirijulkisuuksille kävi päinsä.

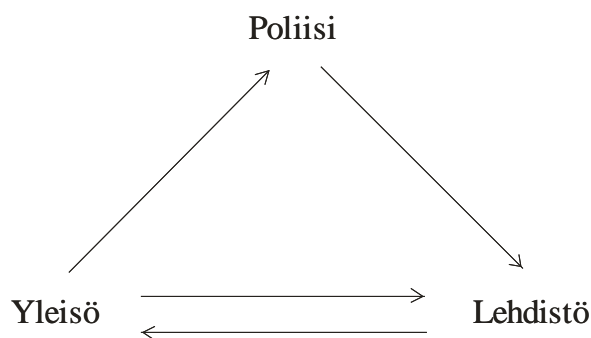
Yleisö lähetti poliisille runsaasti vihjekirjeitä, joilla pyrittiin jouduttamaan tapauksen ratkaisemista. Kirjeissä esiintyi paljon epämääräisiä huhuja, mutta myös sellaisia olettamuksia, jotka poliisi otti vakavasti. Toisinaan nämä arkijulkisuudessa kehittyneet, yleisön esittämät tulkinnat saattoivat ohjata poliisin tutkimuksia uusille urille.

¹⁴ Lintera 1993, 1. Suurloosin arkisto.

Esimerkiksi myöhemmin päätekijäksi osoittautunutta Vilho Kalliota epäiltiin syylliseksi kahdessa vuonna 1931 lähetetyssä vihjekirjeessä.¹⁵

On ilmeistä, että vain pieni osa koko tapausta seuranneesta yleisöstä kirjoitti mielipidekirjoituksia tai vihjekirjeitä. Tutkimukseni kannalta olennaista on se, että näiden yleisön keskuudesta nousseiden tulkintojen voi katsoa edustavan tapauksen määrittelyä arkijulkisuudessa. Esimerkiksi poliisille lähetetyissä vihjekirjeissä esiintyvät tulkinnat liittyvät usein huhuihin, jotka suppeampien lehtikirjoitusten perusteella näyttävät levinneen hyvinkin laajalle yleisön keskuuteen. Yleisön ja lehdistön keskuudessa esiintyi siis erilaisia painotuksia.

Tattarisuon tapauksen kokonaisuutta käytännöllisessä diskurssissa voidaan kuvata kolmiona (kuva 1), jossa poliisi tuottaa aineistoa lehdistölle, lehdistö uutisia yleisölle ja yleisö vihjeitä ja olettamuksia sekä lehdistölle että poliisille.

Kuva 1. Käytännölliseen diskurssiin osallistuneet toimijat ja niiden välinen vuorovaikutus.

Katson aineistooni sisältyvien arkkiveisujen ja jännitysromaanin edustavan sanomalehtien tavoin ensimmäisen asteen mediavälitteistä julkisuutta, vaikka Hannu Niemisen julkisuuden käsitteessä kirjallisuus lukeutuu toisen asteen julkisuusinstituutioihin. Niemisen mukaan toisen asteen julkisuus tarjoaa ihmisille välineitä päivittäisjulkisuudessa esiintyvien ilmiöiden ja asioiden käsittelemiseksi ja

¹⁵ Päiväämätön kirje vuodelta 1931 ja kirje, päivätty 6.12.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

merkityksellistämiseksi.¹⁶ Arkkiveisujen ja romaanin tapauksessa asia on pikemminkin päinvastoin: niiden ymmärtäminen on edellyttänyt päivittäisjulkisuuden tuntemista, sillä niissä viitataan aiheisiin, jotka olivat esillä päivittäisjulkisuudessa juuri 1930-luvun alussa.

Vaikka lähteenä käytetyt populaarikulttuuriset julkaisut edustavat ensimmäisen asteen mediavälitteistä julkisuutta, ne eivät samastu sanomalehdistöön käytännöllisessä diskurssissa. Julkaisujen taustalla ei ole sisäpiirijulkisuuksien neuvottelua ja kilpailua, vaan ne ovat Rikkosen lentolehtisten kaltaisia julkisuuteen tarkoitettuja yksilöllisiä puheenvuoroja. Julkaisujen omakustanteinen luonne korostaa niiden yleisölähtöisyyttä. Ne kuitenkin poikkeavat lentolehtisistä siinä suhteessa, että ne eivät pyri tarjoamaan ratkaisua Tattarisuon arvoitukseen. Niiden päämääränä on viihdyttää yleisöä, osaksi naurattamalla ja osaksi pelottelemalla.

2.5. Käytännöllinen diskurssi ja tutkimuskysymykset

Edellä olen todennut tutkivani Tattarisuon tapauksen määrittelyä käytännöllisessä diskurssissa. Käytännöllinen diskurssi on määritelty Niemistä mukaillen niiden tapojen kokonaisuudeksi, joilla ihmiset määrittelevät ja merkityksellistävät asioita ja ilmiöitä. Käytännöllinen diskurssi on Niemiselle kenttä, jolla erilaiset tavat tulkita vallitsevia asiantiloja kilpailevat keskenään.¹⁷

Diskurssin käsite on tutkimuksessani keskeinen lähtökohta. Nieminen käyttää sitä vain kentästä, jolla tulkinnat kilpailevat keskenään. Usein käsitettä käytetään myös kentällä kilpailevista tulkinnoista tai tavoista tulkita vallitsevia asiantiloja. Tarkemmin kyse on siitä, miten rakennamme sosiaalista todellisuutta kielenkäytöllämme: ympäristömme tulee ymmärrettäväksi vasta kielellisten merkitysten kautta.¹⁸ Kriittisen diskurssianalyysin kehittäjän Norman Fairclough'n mukaan ”diskurssit ovat tietyn sosiaalisen käytännön konstruktioita tai merkityksellistämistä, joka on tehty tietystä

¹⁶ Nieminen 2006, 30.

¹⁷ Nieminen 2006, 37-38.

¹⁸ Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 18.

näkökulmasta”.¹⁹ Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä lähinnä viitatessani käytännölliseen diskurssiin Niemisen tarkoittamassa merkityksessä.

Tattarisuon tapauksen ensimmäisinä viikkoina tapauksesta tiedettiin varsin vähän. Sekä lehdistö että yleisö olivat tyytymättömiä poliisitutkimuksen hitaaksi koettuun etenemiseen. Epätietoisuus synnytti erilaisia tulkintasuuntauksia, joista toiset saivat enemmän huomiota sanomalehdissä ja toiset lentolehtisissä ja vihjekirjeissä. Tarkoitukseni on tarkastella tapoja, joilla sanomalehdet ja yleisö ikään kuin neuvottelivat keskenään rikoksen luonteesta ja rikollisen identiteetistä käytännöllisessä diskurssissa.

Kun poliisitutkimukset etenivät päätökseensä ja rikos selvitettiin vuoden 1932 elokuussa, kävi ilmi, että monet julkisuudessa esillä olleet teoriat Tattarisuon tapauksen syyllisestä tai syyllisistä osuivat kauas varsinaisista tekijöistä. Toisaalta oli esiintynyt myös sellaisia teorioita ja tulkintoja, jotka vastasivat paremmin tapauksen todellista laitaa. Tutkimuksessani olen kiinnostunut selvittämään, minkälaisilla tekijöillä voidaan selittää tulkintasuuntausten vastaavuutta tai vastakkaisuutta poliisitutkimusten tulosten kanssa.

Tutkimukseni kannalta keskeiset kysymykset voidaan erotella kahdeksi pääkysymykseksi:

- 1) Minkälaisia tulkintasuuntauksia esiintyi kohun ollessa suurimmillaan syyskuun puolivälistä lokakuun loppuun 1931?
- 2) Minkä takia eräät julkisuudessa esiintyneistä tulkinnoista poikkesivat poliisitutkimusten tuloksista niin paljon enemmän kuin toiset?

¹⁹ Fairclough 1997, 124.

2.6. Metodi

Aineistoni analyysimenetelmänä käytän laadullista sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on vanhimpia sosiaalitieteellisen tekstianalyttisen tutkimuksen vakiintuneista metodeista ja siitä on vaikea muodostaa kattavaa kuvausta, sillä sen piirissä vallitsee monenlaisia keskenään poikkeavia käytäntöjä. Alun perin sisällönanalyysi ymmärrettiin yksiselitteisesti tekstin määrälliseksi analyysiksi, mutta nykyään sillä tarkoitetaan myös tekstin laadullista analyysia.²⁰

Laadullisessa sisällönanalyysissa keskeistä on tekstissä esiintyvien teemojen luokittelu ja ryhmittely. Matthew B. Miles ja A. Michael Huberman esittävät laadullisen aineiston analyysin kolmivaiheisena prosessina²¹, jonka etenemistä Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi kuvaavat seuraavalla tavalla:

- 1) Aineiston pelkistäminen
- 2) Aineiston ryhmittely
- 3) Käsitteellistäminen

Ensimmäisessä vaiheessa koottu aineisto pelkistetään siten, että kaikki tutkimuskysymyksen kannalta epäolennainen karsitaan pois. Pyrkimyksenä on tiivistää aineisto mahdollisimman tarkoituksenmukaiseksi suoritettavaa tutkimusta varten. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että alkuperäisaineistosta poimitaan sellaiset ilmaukset ja katkelmat, jotka liittyvät tutkimuskysymyksen kannalta olennaisiin teemoihin.²²

Toisessa vaiheessa aineisto järjestetään siten, että aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Ensimmäisen vaiheen aikana karsittu aineisto tiivistyy entisestään, kun se ryhmitellään luokkiin tutkittavan ilmiön kannalta relevanttien teemojen mukaan. Tällaisia teemoja voivat olla esimerkiksi ilmiön ominaisuudet, piirteet tai sitä koskevat käsitykset.²³

²⁰ Titscher, Meyer, Wodak & Vetter 2002, 55.

²¹ Ks. Miles & Huberman 1994, 10-12.

²² Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.

²³ Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.

Kolmas vaihe on jatkoa ryhmittelylle. Aineistosta valikoidun informaation perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Ryhmittelyssä erotettuja luokkia yhdistellään niin pitkälle kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. Tutkimuskysymykseen vastataan abstrahoimalla aineiston teemoja, kunnes tutkimuskohteesta voidaan muodostaa käsitteellinen kuvaus tai malli.²⁴

Metodini tässä tutkimuksessa mukailee Tuomen ja Sarajärven tulkintaa kolmivaiheisesta laadullisesta sisällönanalyysistä. Olen pelkistänyt tekstiaineistoni siten, että pois on karsittu kaikki muu paitsi sellaiset ilmaukset ja katkelmat, jotka liittyvät esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tähän pelkistettyyn aineistoon sisältyy tutkimukseni kannalta olennainen.

Olen ryhmitellyt pelkistetyn aineiston luokkiin siten, että kukin luokka muodostaa oman selvästi erottuvan tulkintasuuntauksensa. Luokkia erottavina tekijöinä toimivat tulkintasuuntausten toisistaan poikkeavat tulkinnat rikoksen luonteesta ja motiivista, rikollisen identiteetistä ynnä muusta rikokseen liittyvästä määrittelystä. Päätän ryhmittelyn, kun luokkia ei voi pelkistää pidemmälle ilman, että niitä koskevaa olennaista informaatiota häviäisi. Näin vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, joka koskee tapauksen johdosta kehitettyjä teorioita.

Toinen tutkimuskysymykseni koskee lehdistön ja yleisön kehittämien teorioiden ja poliisitutkimusten tulosten keskinäistä suhdetta. Osuivatko teorioissa esitetyt syyllistä tai syyllisiä koskevat epäilyt edes lähelle tutkimuksissa paljastuneita ja rikoksensa tunnustaneita syyllisiä ja mikäli eivät, voiko teorioiden harhaan osuneita arvioita selittää aineistoni tarjoamaa taustaa vasten? Pyrin vastaamaan toiseen kysymykseeni jatkamalla luokkien ryhmittelyä niissä esiintyvien syyllisen tai syyllisten määrittelyjen perusteella. Tarkoitukseni on poimia määrittelyistä piirteitä, joissa on mahdollista tunnistaa eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia verrattuna poliisitutkimuksissa selvitettyjen syyllisten piirteisiin.

²⁴ Tuomi & Sarajärvi 2009, 111-113.

3. Tapaus

3.1. Löytö

Tattarisuon löytö tuli julkisuuteen lauantaina 19. syyskuuta 1931 näyttävin otsikoin. *Uusi Suomi* oli jo edellisenä päivänä ehtinyt lisätä painokseensa liitteen, jossa löydöstä kerrottiin. Löytöä luonnehdittiin sanoilla ”kaamea”, ”kammottava”, kauhistuttava” ja ”hirvittävä”.²⁵ Poliisin haravoitua lähteen sieltä oli löydetty kaikkiaan seitsemän ranteesta katkaistua kättä, kahdeksan jalkaterää, pää sekä joukko sormia, joista osa oli sidottu nuoralla yhdeksi nipuksi.

Löytö yhdistettiin välittömästi samasta paikasta edellisen vuoden elokuussa löydettyyn, vastaavalla tavalla katkaistuun naisen käteen. Paikkakunnan huonon maineen nojalla oli arveltu mustalaisten murhanneen jonkun. Toiset olivat epäilleet käden olevan peräisin läheiseltä Malmin hautausmaalta, jostakin sairaalasta tai Helsingin yliopiston anatomian laitokselta, mutta poliisin suorittamat tutkimukset eivät olleet johtaneet mihinkään lopputulokseen.²⁶ Uusi löytö oli aivan yhtä arvoituksellinen, mutta selvää oli se, että jäsenet oli laskettu lähteeseen tuon edellisen vuoden käsilöydön jälkeen. Anatomian laitoksen professori Väinö Lassila kiisti laitoksella olevan mitään tekemistä asian kanssa.²⁷

Poliisilla oli vain vähän johtolankoja. Edellisen vuoden käsilöytöön liittyneet epäilyt ruumiinosien alkuperästä nousivat esille. *Ajan Sanan* mukaan yleisimmäksi oli päässyt käsitys siitä, että jäsenet olisi varastettu haudoista.²⁸ Seurakunta piti ajatusta mahdottomana, sillä hautojen avaamisesta olisi jäänyt jälkiä, jotka olisi varmasti huomattu. Näiden tietojen perusteella oli syytä epäillä, että oli paljastunut suomalaisittain ainutlaatuinen henkirikos. Oikeita jalkateriä kerrottiin olevan kuusi kappaletta, joten rikoksen uhrejakin oli oltava vähintään kuusi.²⁹ Useimmat lehdet

²⁵ Helsingin Sanomat 19.9.1931; Maakansa 19.9.1931; Suomen Sosialidemokraatti 19.9.1931; Uusi Suomi 18.9.1931.

²⁶ Hufvudstadsbladet 19.9.1931, Maakansa 19.9.1931 ja Uusi Suomi 21.9.1931.

²⁷ Helsingin Sanomat 19.9.1931.

²⁸ Ajan Sana 19.9.1931.

²⁹ Helsingin Sanomat 20.9.1931 ja Hufvudstadsbladet 19.9.1931.

julkaisivat 19. syyskuuta 1931 lähes sanasta sanaan saman arvion tekijästä, mistä päätellen arvio perustui poliisin lausuntoon:

Minkälaisen henkilön teko tässä lähinnä saattaa olla kysymyksessä, on vaikea mennä arvioimaan, mutta lähinnä tuntuu siltä, että kysymyksessä ei olisi niin suuri rikos kuin mihin tehdyt löydöt saattaisivat viitata, vaan pikemminkin mielenvikaisen henkilön tai vaikeasti psykopaatin työ. Kysymyksessä saattaisi olla mielisairaana tai psykopaatin, henkilön, jonka tunne-elämä ja varsinkin sen eettinen puoli on täysin tylsistynyt, impulsiivinen päähänpisto. Jos taas teolla on syvempi psykologinen pohja, seksuaalinen, tulee lähinnä mieleen himomurhaaja, vaikkapa teko olisikin kohdistunut kuolleeseen ruumiiseen.³⁰

Poliisi toi siis julki pitävänsä epätodennäköisenä, että kyse olisi ollut harkitusta murhasta. Syyllisen profiilia luonnosteltaessa epäilyt kohdistuivat ennen kaikkea psykopaattiseen tai seksuaalisesti häiriintyneeseen persoonallisuuteen. *Svenska Pressen* kiisti himomurhaajateorian selitysvoinan ja esitti tekijöiksi mustalaisia, joiden tiedettiin asuneen Malmilla. Kyse olisikin ollut hautajaisrituaalista, jolla oli tarkoitus estää kuolleita palaamasta kummittelemaan.³¹

Seuraavana päivänä lehdillä oli kerrottavanaan vain vähän uutta. Lähteestä ei ollut löydetty enää mitään. Professori Lassila oli saanut tehtäväkseen jäsenien tutkimisen ja toi julkisuuteen tiedon, että kyse ei ollut mustalaisten jäänteistä. Eräässä sormista oli ollut kullanvärinen, yksinkertainen sormus, jota pidettiin tärkeänä johtolankana: ”Mainittakoon, että esim. venäläisillä emigranteilla on sormuksia, joissa ei ole lainkaan kultamerkintää, vaikka ne ovatkin täyttä kultaa”, vihjailtiin *Helsingin Sanomissa*.³² Löytö oli herättänyt yleisön mielenkiinnon, Tattarisuolle virtasi kansaa tutustumaan ruumiinosien löytöpaikkaan. Myös sisäministeri von Born vieraili lähteellä ja teki näin selväksi, että jopa poliisin ylin johto piti löytöä merkittävänä.

Malmin poliisilta ei tihkunut tietoja. Lassilan tutkimusten mukaan jäsenet oli irrotettu valmiiksi kuolleista ruumiista, ja hän totesi pitävänsä tarpeellisena hautojen avaamista. Pää kuului joitakin viikkoja aiemmin kuolleelle, yli 50 vuotta vanhalle naiselle, jonka henkilöllisyys oli edelleen epäselvä. Hampaiden huonosta kunnosta pääteltiin naisen

³⁰ Uusi Suomi 19.9.1931.

³¹ Svenska Pressen 19.9.1931.

³² Helsingin Sanomat 20.9.1931.

kuuluneen työläisluokkaan.³³ *Suomen Sosialidemokraatti* uutisoi olettamuksen yhteensä kahdeksan eri henkilön murhasta.³⁴ Poliisitutkimukset johdettavakseen saanut Malmin piirin apulaisnimismies A. Lindholm ilmoitti pelkästään, että mikään esitetyistä teorioista ei ollut saanut tukea suoritetuista tutkimuksista. Viranomaiset painottivat, että ruumiinosat eivät olleet peräisin hautausmaalta tai sairaalasta.³⁵ Asiallisen tiedon puuttuessa huhut kukoistivat. Sanomalehdet kirjoittivat löydöstä Tattarisuon ”arvoituksena”, ”mysteriona” tai ”salaisuutena”.³⁶ Toisinaan otsikoksi riitti ”Toistaiseksi vielä hämärän peitossa” tai ”Eilenkään ei mitään uutta”.³⁷

Lokakuun alussa uutta tietoa viimein saatiin. Lähteestä oli löytynyt vielä yksi peukalo, ja mikä mielenkiintoisinta, tutkimukset oli sittenkin päätetty ulottaa Malmin hautausmaalle. Ensimmäiset kaivaukset eivät tuottaneet tulosta, mutta pian lehdissä tiedettiin kirjoittaa, että eräistä varattomien linjahaudoista esille kaivetuista ruumiista puuttui jäseniä. Odotettiin tapauksen selviämistä hetkenä minä hyvänsä. ”Verho alkaa nousta, arkut puhuvat”, kuului eräskin otsikko.³⁸

Ilmeisesti jutun yhteydessä oli suoritettu pidätys, mutta viranomaiset olivat haluttomia antamaan asiasta lisätietoja.³⁹ Kaivaustöitä jatkettiin, ja pidätetyn kuulustelut aloitettiin 5. lokakuuta. Samana päivänä oli *Uusi Suomi* liitteineen taas ensimmäisenä asialla, kun Malmilta kuului hurjia: ”Viisi päätöntä ruumista Malmilla. Puolitoistakymmentä ruumista, joista puuttuu jäseniä”.⁴⁰

³³ Maakansa 30.9.1931 ja Uusi Suomi 27.9.1931.

³⁴ Suomen Sosialidemokraatti 24.9.1931.

³⁵ Suomen Sosialidemokraatti 23.9.1931 ja Uusi Suomi 22.9.1931.

³⁶ Helsingin Sanomat 28.9.1931; Suomen Sosialidemokraatti 21.9.1931; Uusi Suomi 22.9.1931.

³⁷ Helsingin Sanomat 24.9.1931; Helsingin Sanomat 25.9.1931.

³⁸ Suomen Sosiaalidemokraatti 4.10.1931.

³⁹ Helsingin Sanomat 4.10.1931.

⁴⁰ Uusi Suomi 5.10.1931.

3.2. Epäilty

Tattarisuon juttu oli pääuutisena kaikissa lehdissä tiistaina 6. lokakuuta. Tutkimuksissa oli käynyt ilmi, että Malmin hautausmaalta kaivetut silvotut ruumiit oli pantu arkkuun Harjun ruumishuoneella Helsingissä. Niinpä juttu siirrettiin Helsingin rikospoliisin tutkittavaksi.

Pidätetty mies oli ruumishuoneen vahtimestari, Johan Emil Saarenheimo. Saarenheimo oli 53-vuotias entinen kirvesmies, joka oli ennen sisällissotaa toiminut Nikolainkirkon vahtimestarina. Sodan jälkeen hänet oli erotettu toimestaan ja hän oli tehnyt erilaisia töitä, kunnes oli päässyt Harjun ruumishuoneen vahtimestariksi.

Iltaisin Saarenheimo oli tavannut viipyä ruumishuoneella pitkään, joskus yöhön asti, jolloin tuntemattomien miesten oli nähty vierailevan hänen luonaan. Poliisi oli löytänyt kotietsinnässä valokuvia ruumiista ja lähinnä salatieteelliseksi luokiteltavaa kirjallisuutta. Viranomaisten mukaan rikos ei ollut suinkaan ratkennut, vaan pikemminkin sen selvittäminen oli vasta alussa. Poliisi piti omana tietonaan mielipiteensä siitä, oliko kyseessä ruumiinosien myynti opiskelijoille vai psykopaatin työ.⁴¹

Kun epäillyn henkilöllisyys oli paljastunut, sanomalehdille kelpasivat kaikki häntä koskevat juorut. Saarenheimo oli ”askarrellut aina eräänlaisten mystillisten probleemien ratkaisemisessa”, hän ”puuhaili monenlaisten taikatemppujen kokeilemiseksi” ja oli ”ahkeraan viljellyt n.s. mustaa raamattua”.⁴² Kerrottiin ”Harjun ruumishuoneesta nähdyn punaisia ja vihreitä valoja öiseen aikaan”.⁴³ Kun Saarenheimon kuultiin hyräilevän putkassa, siihenkin liitettiin kätkeytyjä merkityksiä:

Natten till tisdagen hade han t. ex. vid ett-tiden uppstämt någon obegriplig sång med psalmmelodi. Den sällsamma sången tycktes sammanfogad av kabbalistiska ord.⁴⁴

⁴¹ Helsingin Sanomat 6.10.1931.

⁴² Helsingin Sanomat 6.10.1931; Helsingin Sanomat 7.10.1931; Suomen Sosialidemokraatti 6.10.1931.

⁴³ Helsingin Sanomat 7.10.1931.

⁴⁴ Hufvudstadsbladet 7.10.1931.

Lehdistö näytti osoittavan ehtymätöntä kiinnostusta Saarenheimon persoonallisuuteen, hänen harrastuksiinsa ja perhe-elämäänsä. Myös hänen osallisuudestaan sisällissodassa kirjoitettiin paljon.

Mustana raamattunakin tunnettu *Kuudes ja seitsemäs Mooseksen kirja* oli todella kuulunut Saarenheimon kirjastoon. Se ja ”Englannissa painettu lehtinen, jossa selostetaan omituista vesiparannusmenetelmää, missä tarvitaan kuolleen ruumiin apua” johtivat niin poliisin kuin yleisönkin taas harkitsemaan taikauskomotiivin mahdollisuutta, etenkin kun Saarenheimon merkilliset harrastukset tunnettiin sanomalehtien kirjoituksista.⁴⁵

Valokuvien tarjoama johtolanka veti vesiperän, sillä kuvat oli otettu vainajien omaisten pyynnöstä. Vesiparannusmenetelmän takana oli englantilainen Panacea-seura⁴⁶, jonka tarkoitusperien selvittämiseksi pyydettiin apua Scotland Yardilta. Kävi kuitenkin ilmi, että seuran parannusmenetelmällä ei ollut mitään tekemistä ruumiiden kanssa. Kun monet muutkin johtolangat veivät väärille jäljille, lehdissä kirjoitettiin perättömien huhujen häiritsevän poliisin työskentelyä.⁴⁷

Tattarisuon juttu pysyi pääuutisena useamman päivän. Rikoksen laajuus yllätti kaikki arkkuja avattaessa, sillä ainakin neljäkymmentä ruumista oli todettu silvotuksi. Yksikään lehti ei malttanut jättää mainitsematta, että erään nuoren naisen ruumiilta oli riisuttu hautausvaatteet:

Todettiin nimittäin m.m., että eräältäkin elok. 16. p:nä haudatulta noin 26-vuotiaalta naishenkilöltä oli revitty kaikki hautausvaatteet pois päältä, niin että hän makasi arkussa aivan alastomana. Poliisilla on syytä epäillä, että ruumista olisi häväisty hyvin törkeällä tavalla. Kysymyksessä lienee jonkinlainen seksualipatologinen ilmiö.⁴⁸

⁴⁵ Helsingin Sanomat 7.10.1931.

⁴⁶ Alk. ”Panacea Society”.

⁴⁷ Helsingin Sanomat 10.10.1931, Svenska Pressen 7.10.1931 ja Uusi Suomi 11.10.1931.

⁴⁸ Helsingin Sanomat 6.10.1931.

Myös tästä löydöstä lehdet kirjoittivat samanlaisin sanankääntein. Vaatteet oli revitty tai ryöstetty, ruumis todennäköisesti törkeästi häväisty ja tekijä seksuaalisesti häiriintynyt.⁴⁹ Nähtävästi taustalla oli poliisin lausunto, johon lehdet lisäsivät voimakkaan latauksen. Häväistyskohu yltyi, kun julkisuuteen pääsi tieto siitä, että edellisenä syksynä Viipurissa ryöstömurhan uhriksi joutuneen ja sittemmin Malmille haudatun Anna Bohmin ruumis oli mahdollisesti myös häväisty ja silvottu.⁵⁰

Saarenheimon kuulustelut osoittautuivat tuloksettomiksi. Hän kiisti tietävänsä jutusta mitään ja vakuutti toistuvasti syyttömyyttään.⁵¹ Poliisi oli kuitenkin varma hänen syyllisyydestään, jopa siinä määrin, että hänen äitinsä hauta päätettiin avata raskauttavien todisteiden löytämiseksi. Erään huhun mukaan Saarenheimon äidin arkku oli nimittäin hautajaisissa tuntunut painavalta, vaikka eläessään tämä oli ollut pieni ja hento nainen. Silpomistapauksia oli tullut ilmi jo enemmän kuin lähteestä löytyneet jäsenet olivat antaneet aiheita olettaa, ja lisäksi professori Lassilan mukaan vain harva löydön jäsenistä sopi tähän mennessä tavattuihin silvottuihin ruumiisiin. Niinpä epäiltiin Saarenheimon kätkeneen ruumiinosia äitinsä arkkuun.⁵²

Saarenheimon äidin hauta avattiin 12. lokakuuta, mutta mitään tavallisuudesta poikkeavaa ei havaittu. Asiasta mainittiin lyhyesti seuraavan päivän lehdissä, mutta huomio oli keskittynyt uuteen johtolankaan: silvottujen ruumiiden alkuperää jäljitettäessä oli todettu, että niistä kaikkia ei ollut säilytetty Harjun ruumishuoneella.⁵³ Saarenheimon syyllisyys asettui siis kyseenalaiseksi.

⁴⁹ Ajan Sana 6.10.1931, Svenska Pressen 6.10.1931 (alk. ”berövats”) ja Uusi Suomi 7.10.1931.

⁵⁰ Helsingin Sanomat 8.10.1931, Maakansa 9.10.1931 ja Svenska Pressen 8.10.1931.

⁵¹ Maakansa 9.10.1931, Suomen Sosialidemokraatti 10.10.1931 ja Uusi Suomi 11.10.1931.

⁵² Helsingin Sanomat 8.10.1931.

⁵³ Suomen Sosialidemokraatti 13.10.1931, Svenska Pressen 13.10.1931 ja Uusi Suomi 13.10.1931.

3.3. Epätietoisuus

Poliisi jatkoi hautojen avaamista Malmilla koko lokakuun ajan. Uusien johtolankojen toivossa alettiin avata myös yksityishautoja, mutta uusia silpomistapauksia ei enää tullut päivänvaloon. Poliisin jatkuvasti vaietessa tutkimuksistaan *Uusi Suomi* suoritti omia tutkimuksiaan, joiden perusteella lehti väitti silpomisten tapahtuneen linjahautoissa.⁵⁴ Sen sijaan *Helsingin Sanomat* oli edelleen varma siitä, että silpomiset oli suoritettu Harjun ruumishuoneella. Poliisi tutki Harjun ruumishuoneen ja sen ympäristön perinpohjaisesti löytämättä mitään tapausta valaisevaa.⁵⁵

Vahtimestari Saarenheimo päästettiin vapaaksi maanantaina 26. lokakuuta. Huhuja lukuun ottamatta mikään ei puhunut hänen syyllisyytensä puolesta, mutta lehdistö oli jo langettanut tuomionsa. Vanhaan työhönsä Saarenheimoa ei enää huolittu tapauksesta nousseen kohun takia. Poliisi menetti hänessä vahvimman epäilynsä ja joutui aloittamaan epäiltyjen kartoittamisen taas alusta.

Samana päivänä, jona Saarenheimo laskettiin vapauteen, poliisi lupasi 10 000 markan vihjepalkkion rikoksen ratkaisemiseen johtavista tiedoista. Palkkion johdosta poliisille tehtiin lukuisia ilmiantoja syksyllä 1931. Kun tutkimuksista annettiin tietoja julkisuuteen edelleen kitsaasti, kohu Tattarisuon tapauksen ympärillä rauhoittui ja uudet skandaalit veivät sen paikan lehtien etusivuilta.

⁵⁴ Uusi Suomi 14.10.1931 ja Uusi Suomi 17.10.1931.

⁵⁵ Helsingin Sanomat 17.10.1931 ja Helsingin Sanomat 21.10.1931.

4. Esitetyt teoriat ja niiden konteksti

4.1. Mustalaisten hautajaisrituaali

Teorian mustalaisten osallisuudesta Tattarisuon jäsenlöytöön esitti klassillisen filologian dosentti Magnus Hammarström *Svenska Pressen*issä lauantaina 19. syyskuuta 1931, lehden ensimmäisen kerran uutisoidessa löydöstä. Hammarströmin teorian lähtökohta oli löytöön sisältynyt, hiilenmustaksi luonnehdittu hiustukko, jonka oletettiin olevan peräisin niin ikään lähteestä löytyneestä päästä. Hiusten väristä Hammarström päätteli ruumiinosien kuuluneen mustalaisille, joita seudulla tiedettiin asuvan runsaasti. Heidän mukaansa Tattarisuon väitettiin saaneen nimensäkin.⁵⁶

Zigenarna äro som kánt ytterst vidskepliga. Docenten Hammarström håller nu före, att man i fyndet av likdelarna kan se ett utslag av denna zigenarnas vidskeplighet. Liksom många andra folk, som stå på låg kulturnivå, frukta de för att de avlidna skola gå igen. För att hindra detta, stympta de liken och sänka extremiteterna i vatten. Till detta vidskepliga rituella bruk hör även som något typiskt att fingrarna sammanbindas, såsom även här var fallet.⁵⁷

Hammarströmin mukaan rituaali juonsi juurensa muinaiseen Roomaan, ja Kreikassa tunnettiin vastaavia menoja harjoitettavan edelleen. Tietonsa Hammarström ammensi Bernhard Schmidtin kirjasta *Das Volksleben der Neu-Griechen*, johon hän kertoi tutustuneensa Berliinissä pari vuotta aiemmin.⁵⁸

Hammarströmin teoria sai paljon huomiota seuraavina päivinä. Yleisesti ottaen siihen suhtauduttiin sangen varauksellisesti. Muista lehdistä *Hufvudstadsbladet* ja *Suomen Sosialidemokraatti* pitivät teoriaa enemmän tai vähemmän uskottavana ainakin aluksi, kun taas Helsingin Sanomissa ja Uudessa Suomessa teoria katsottiin kumotuksi jo professori Lassilan tuoreen tiedonannon nojalla. Tämä oli tarkastanut löydön pintapuolisesti ja todennut, että kyse ei ollut mustalaisten ruumiinosista.⁵⁹

⁵⁶ Svenska Pressen 19.9.1931.

⁵⁷ Svenska Pressen 19.9.1931.

⁵⁸ Svenska Pressen 19.9.1931.

⁵⁹ Helsingin Sanomat 20.9.1931, Hufvudstadsbladet 20.9.1931, Suomen Sosialidemokraatti 20.9.1931 ja Uusi Suomi 20.9.1931.

Lehdet suorittivat myös omia tiedustelujaan. *Suomen Sosialidemokraatin* haastattelema mustalainen kiisti koskaan kuulleensa Hammarströmin kuvaileman kaltaisesta rituaalista ja piti teoriaa mahdottomana. ”Jos dos. Hammarströmin teoria pitäisi kutinsa, olisivat mustalaiset vieläkin ihmeellisempiä kuin ne todella ovat”, lehti päätti uutisensa.⁶⁰ Lehden Päivän peili -osiossa käsiteltiin Helsingissä harjoitettua rikollista povaamista:

Paitsi täysin kotimaisin voimin harjoitettua profetoimista on saatavana myös ulkomaalaisten laatimia ennustuksia. Helsingissä harjoittavat tämänsuuntaista toimintaa m.m. jotkut entiset venäläiset ja tietysti mustalaiset, jotka asuvat Malmilla suurin joukoin.⁶¹

Yleinen käsitys, jonka mukaan Malmilla todella asui mustalaisia, näyttää tukeneen Hammarströmin teoriaa. *Uudessa Suomessa* julkaistu mielipidekirjoitus kehotti kiinnittämään huomiota Tattarisuon nimeen:

Mistä on suo saanut tällaisen nimen? Ja miten vanhaa perua nimi on? [...] Onko suo saanut nimensä jostakin Tattari-nimisestä henkilöstä vai siitä, että mustalaiset eli tattarit ovat käyttäneet sitä omiin taikauskoisiin tarkoituksiinsa? Jälkimmäisessä tapauksessa löytyisi ehkä ihmisen luita useammastakin paikasta.⁶²

Eräs *Helsingin Sanomissa* haastateltu, pitkään Tattarisuon läheisyydessä asunut henkilö kertoi, että mustalaiset olivat kyllä ennen viihtyneet seudulla, mutta jättäneet sen joitakin vuosia aiemmin, minkä jälkeen heitä oli näkynyt harvoin.⁶³ Lassila oli valmis sulkemaan mustalaisteorian pois laskuista. Pää ei ollut mustalaisen ja hiuksetkin olivat liian vaaleita.⁶⁴ Lisäksi hän kertoi kuulleensa, että mustalaiset olivat yhtä pariskuntaa lukuun ottamatta lähteneet Malmilta jo edellisenä keväänä. Kaiken kaikkiaan hänestä ei tuntunut todennäköiseltä, että mustalaiset olisivat hiljattain alkaneet harjoittaa tällaisia menoja, ja muussa tapauksessa ne olisivat tulleet esille jo aiemmin.⁶⁵ Hammarströmin teoria vaikutti epätodennäköiseltä jo pelkästään siksi, että jäseniä ei ollut löydetty muualta. Teoriaa epäili myös *Svenska Pressenin* haastattelema mustalaisasiantuntija.⁶⁶

⁶⁰ Suomen Sosialidemokraatti 20.9.1931.

⁶¹ Suomen Sosialidemokraatti 20.9.1931.

⁶² Uusi Suomi 22.9.1931.

⁶³ Helsingin Sanomat 20.9.1931.

⁶⁴ Svenska Pressen 21.9.1931 ja Uusi Suomi 20.9.1931.

⁶⁵ Suomen Sosialidemokraatti 21.9.1931.

⁶⁶ Svenska Pressen 21.9.1931.

Tässä vaiheessa pääsivät esille mustalaisten puolustuspuheenvuorot. *Helsingin Sanomien* mukaan lehden toimituksessa oli vierailnut nuori mustalaismies, joka oli halunnut sanoa kansansa puolustukseksi muutaman sanan. Hänen mielestään viranomaisia ei pitäisi johtaa harhaan perättömillä olettamuksilla: ”Mustalainen varastaa helposti heinätukun ja pettää hevoskaupassa, myönsi kertojamme avoimesti, mutta törkeimmät rikokset hän jättää tekemättä”. Lopuksi hän oli harmitellut koko kansan leimaamista: ”Jos yksi sadasta tekee virheen, niin 99 mustalaista saa siitä vastata”.⁶⁷

Vastaavia tunteja oli herännyt myös valtaväestön keskuudessa. *Suomen Sosialidemokraatin* pakinoitsija Hesekiel kirjoitti: ”Tälläinen teoriiä, kun sen saa noin valmiiltaan nielaista, menee kansaan, ja hyvin monen kuulee jo jääneenkin odottamaan, milloin niitä mustalaisia ruvetaan kärräämään tilille töistään”. Hesekiel jatkoi muistellen, miten hänen lapsuudessaan myös suomalaiset olivat tehneet taikoja, ja pohti, olisiko noita taikureita vieläkin olemassa.⁶⁸ Kitkerin kommentti keskusteluun kirposi nimimerkiltä Ceca *Helsingin Sanomien* mielipidepalstalla:

Oli kerrassaan hämmästyttävää kuulla, että Malmin Tattarin suon kaameat löydöt asetettiin syy-yhteyteen kokonaisen kansanheimon, romanien, kanssa. Pidetäänkö heitä maassamme todellakin niin raakana kansana, että ilman vähäisintäkään todistusta voidaan asettaa tuollainen törkeä teko heidän tililleen. He ovat kyllä yhä vielä meidän päivinämme tunnetut taikojakansana liukaskielisten povaajiensa ansiosta, mutta on otettava huomioon, että mustalainen on kasvattanut tästä ammatista itselleen helposti tuottavan leipäpuun. Hän taikoo ainoastaan taloudellisista syistä. Hän on kuin lääkäri, joka määrää lääkkeitä, mutta ei itse nauti niitä. Ja povattuaan hän sulloo viisimarkkasen kukkaroonsa ja siunaa suomalaista taikauskoa, joka takaa hänelle leivän tällä kulttuurin ja tekniikan riemuvoittojen aikakaudella. Aikamme mustalaisen taikominen on aivan vaaratonta holipompelia. Mitä taasen esi-isiamme harjoittamaan noituuteen tulee niin — heittäkäämme silmäys suomalaisiin pari sukupolvea sitten.⁶⁹

Sekä Hesekiel että Ceca katsoivat, että mustalaisiin kohdistunut epäily perustui pelkästään näiden hämärään maineeseen, jonka perusteella näistä oltiin valmiita uskomaan mitä tahansa. Mielenkiintoista on panna merkille, että molemmat ottivat esille suomalaisten harjoittaman noituuden. Myös *Hufvudstadsbladet* kiinnitti tähän huomiota. Lehdessä kerrottiin erään Tattarin suon tapausta koskevan uutisen yhteydessä anekdootti sotkamolaisesta miehestä, joka oli hakenut noidan apua Oulusta. Noita oli

⁶⁷ Helsingin Sanomat 22.9.1931.

⁶⁸ Suomen Sosialidemokraatti 23.9.1931.

⁶⁹ Helsingin Sanomat 28.9.1931.

kehottanut miestä kaivamaan kuolleen poikansa ruumiin esiin ja irrottamaan tältä pään, ja mies oli noudattanut neuvoa. Tapauksesta oli tullut poliisiasia, ja mies oli saanut vankilatuomion. ”Det bör även framhållas, att i detta fall icke gäller zigenare utan en genuin finne”, lehti päätti kirjoituksensa.⁷⁰ Hieman toisenlainen oli *Uudessa Suomessa* julkaistu mielipidekirjoitus, jonka kirjoittaja totesi pitävänsä Hammarströmin teoriaa yksinkertaisesti huvittavana. Kirjoittajan tietojen mukaan mustalaiset nimittäin pelkäsivät kuolleita siinä määrin, että eivät olisi mitenkään uskaltaneet silpoa ruumiita: ”Kyllä he varmaan olisivat viimeisiä tällaiseen toimeen ryhtymään, siitä saamme olla aivan varmoja”.⁷¹

Ilmeisesti mustalaisteoria eli jonkin aikaa varsin sitkeästi sitä vastaan puhuvista todisteista, asiantuntijalausunnoista ja mielipidekirjoituksista huolimatta. Esimerkiksi Malmin hautausmaan tarkastusmies oli pitänyt Hammarströmin teoriaa luonnollisimpana selityksenä löydölle *Helsingin Sanomien* tiedustellessa hänen kantaansa.⁷² Kun Lassilan tutkimukset etenivät, niistä uutisoitiin lehdissä mustalaisteorian odotushorisonttia vasten: ”Silmien väri on todettu sinisenharmaaksi ja tämä seikka vahvistaa sen olettamuksen, että kysymyksessä ei ole mustalaisen pää”, vakuutettiin *Helsingin Sanomissa* vielä viikko sen jälkeen, kun lehdessä oli ensimmäisen kerran ilmoitettu, että ruumiinosat eivät ole mustalaisten.⁷³ Viimeistään tämän jälkeen keskustelu Hammarströmin teoriasta vaimeni. Kun poliisi oli pidättänyt vahtimestari Saarenheimon, mustalaisteoriaa ei enää mainittu lehtien sivuilla, eikä sitä esiintynyt myöskään poliisille lähetetyissä vihjekirjeissä. Aarne Haapakosken kirjassa *Mustalaissuon arvoitus* mustalaiset mainitaan vain kirjan nimessä, jonka on oletettava viittaavan pikemminkin Tattarisuon nimeen kuin mustalaisiin sinällään.

Hammarströmin teorian suosiota Tattarisuon tapauksen alkuaikoina on selitettävä lehdistön ja yleisön hämmennyksellä löydön tultua julkisuuteen. Uskottavia teorioita oli vähän ja vielä vähemmän sellaisia, jotka olisivat olleet mieluisaa luettavaa suomalaiselle valtaväestölle. Mustalaisia oli epäilty edellisen vuoden käsilöydön yhteydessä, ja Malmilla oli edelleen maine mustalaisten asuinpaikkana. Myös Tattarisuon nimeen, joka esiintyi jatkuvasti jutun yhteydessä, liittyi mielikuva

⁷⁰ Hufvudstadsbladet 21.9.1931.

⁷¹ Uusi Suomi 24.9.1931.

⁷² Helsingin Sanomat 21.9.1931.

⁷³ Helsingin Sanomat 27.9.1931.

mustalaisista. Kaiken kaikkiaan henkinen maaperä oli otollinen Hammarströmin tieteelliselle teorialle taikauskaisista mustalaisista, vaikka sen puolesta ei ollut minkäänlaista näyttöä. Viime kädessä Hammarström oli yksi ”meistä”, valtaväestön muodostamasta yleisöstä, joka saattoi mustalaisia syyttämällä etäännyttää tapauksen omasta piiristään. Löytö sysättiin ”niiden” alkukantaisten ja raakojen tapojen vastuulle. Kuitenkin soraäänien nopea voimistuminen ja teorian lyhyt elinkaari todistavat selityksen osoittautuneen epätydyttäväksi myös suurelle yleisölle jo varhain.

4.2. Himomurhaajasta letrofiiliin

Niin sanotun himomurhan mahdollisuus nousi esille ensimmäisten selitysten joukossa löydön tultua julkisuuteen. Himomurhan käsite oli todennäköisesti tullut Suomeen Saksasta, jossa sillä tarkoitettiin seksuaalisesti motivoitunutta surmatyötä. Pääsääntöisesti himomurhassa ei tapahtunut varsinaista yhdyntää, vaan tekijän tulkittiin saavan tyydytyksensä tappamisesta tai uhrin sukuelinten silpomisesta.⁷⁴

Aiempiä vuosina kaksi tapausta oli herättänyt erityistä huomiota. Hannoverilainen Fritz Haarmann oli teloitettu vuonna 1925, kun hänet oli todettu syylliseksi lähes kolmenkymmenen pojan ja nuoren miehen murhaan ja silpomiseen. Inflaation ja pulan vallitessa Haarmannin oli väitetty paloitetleen uhrinsa ja myyneen lihan kauppiaille porsaanlihana.⁷⁵

Vielä suurempi kohu oli noussut Düsseldorfin veritöistä, jotka olivat jatkuneet helmikuusta 1929 toukokuuhun 1930, jolloin syyllinen saatiin kiinni. Mies nimeltä Peter Kürten oli pahoinpidellyt raa'asti yli neljäkymmentä tyttöä ja nuorta naista. Useat uhreista olivat menehtyneet saamiinsa vammoihin.⁷⁶ Kürten teloitettiin 2. heinäkuuta 1931, vain pari kuukautta ennen Tattarisuon löytöä. Kürtenin teloituksesta kirjoitettiin suomalaisista lehdistä ainakin *Helsingin Sanomissa*.⁷⁷

⁷⁴ Gordon 2000, 196-197.

⁷⁵ Gordon 2000, 197-200.

⁷⁶ Gordon 2000, 200-202.

⁷⁷ Helsingin Sanomat 3.7.1931.

Hufvudstadsbladet oli ensimmäinen lehti, joka käsitteli himomurhateoriaa laajemmin. Lehden haastattelema anatomian dosentti Göran Hjelmmman ei pitänyt todennäköisenä, että ruumiinosat voisivat olla peräisin Malmin hautausmaalta. Niinpä hänen mukaansa jäljelle jäi vain oletamus himomurhaajasta. Oletettavasti Hjelmmman tarkoitti tässä himomurhaajalla laajemmin psykopaattista murhaajaa, sillä tämän olettamuksen oli poliisi jo esittänyt. ”Att likdelarna varit inlindade i papper påminner i viss mån om de s. k. kappsäcksmorden och någonting sådant ligger kanske nära till hands för en lustmordare, som råkat läsa om liknande mordaffärer i utlandet”, arveli Hjelmmman.⁷⁸

Dosentti Hammarström kritisoi Hjelmmmanin olettamusta vielä samana päivänä iltapäivälehti *Svenska Pressen*issä. Hammarströmin mukaan jalat ja kädet olisivat tuskin kiinnostaneet himomurhaajaa. Hän ihmetteli myös sitä, miksi murhaaja olisi heittänyt jäsenet lähteeseen, mikäli hän olisi voinut kätkeä ne paremminkin. Nipuksi sidotut sormet eivät nekään sopineet himomurhateoriaan. Lisäksi jäsenten leikkauspinnat olivat Hammarströmin tietojen mukaan siistit ja viittasivat tekijän rauhalliseen harkintaan, kun vastaavasti himomurhaaja olisi toiminut kiihtyneessä mielentilassa.⁷⁹ Vielä pari päivää myöhemmin Hammarström jatkoi kritiikkiään väittämällä, että himomurhaaja olisi pitänyt hiustukon itsellään sen sijaan, että olisi laskenut sen lähteeseen.⁸⁰

Professori Lassila ei *Svenska Pressen*issä halunnut ottaa kantaa siihen, oliko kyseessä joukkomurha vai jonkinlainen ruumiinosiin liittyvä rituaali. Oletamus joukkomurhasta oli kyseenalaistettu sillä perusteella, että ketään paikkakunnalla ei ollut ilmoitettu kadonneeksi, mutta Lassilan mielestä tämä ei sulkenut kokonaan pois murhan mahdollisuutta. Suuri työttömyys oli ajanut monet kiertolaiselämään, ja kiertolaisen kadottua olisi saattanut kestää kauankin ennen kuin tapaus olisi pantu merkille.⁸¹ Myöhemmin *Svenska Pressen* tosin kiisti joukkomurhan mahdollisuuden: siinä laajuudessa, johon Tattarisuon löytö viittasi, sellainen ei olisi voinut tapahtua huomaamatta.⁸²

⁷⁸ Hufvudstadsbladet 19.9.1931. Muissa lähteissä ei mainita, että ruumiinosat olisi kääritty paperiin.

⁷⁹ Svenska Pressen 19.9.1931.

⁸⁰ Hufvudstadsbladet 21.9.1931.

⁸¹ Svenska Pressen 21.9.1931.

⁸² Svenska Pressen 30.9.1931.

Uudessa Suomessa kysyttiin Lapinlahden keskuslaitoksen ylilääkäriltä, professori Fabritiukselta, olisiko mahdollista olettaa mielisairaana henkilön hankkineen jäsenet ja heittäneen ne lähteeseen. Fabritius ei pitänyt tätä todennäköisenä, hänen käsityksensä mukaan ”tuskin voi olla kysymys mielenvikaisesta henkilöstä, vaan pikemminkin erinomaisen raa'asta ihmisestä, joka tahtoo jollakin tavoin pitää yhteiskuntaa jännityksessä”. Tavanomaisessa henkirikoksessa murhaaja olisi pyrkinyt kätkemään uhrinsa huolellisemmin. Fabritius toi samassa yhteydessä julki epäilevänsä, että syyllinen olisi itse asiassa silponut ruumiita Malmin hautausmaan yhteishaudoista.⁸³ *Suomen Sosialidemokraatti* tiedusteli nimeltä mainitsemattoman helsinkiläisen hermolääkärin mielipidettä:

Hän [hermolääkäri] ei pidä uskottavana prof. Fabritiuksen teoriaa, jonka mukaan jäsenet olisi joku, ehkä abnormi henkilö vienyt lähteeseen paljaasta sensation herättämisen halusta. Ei myöskään tunnettu mustalaisteoria saanut hänen taholtaan kannatusta. Luultavin oli hänen mielestään sellainen selitys, että kysymyksessä on seksuaalisesti epänormaali henkilö, psykopaatti, jonka taipumukset lähinnä viittaavat sadismiin. Erityinen ryhmä heistä, n.s. letrofiilit, leikkelevät ruumiita, vievät parhaimmin säilyviä jäseniä, kuten juuri jalkateriä, käsiä ja päitä kotiinsa, missä he käyttävät niitä seksuaalisen kiihoitukseen. Jonkin ajan kuluttua he usein vievät jäsenten mädätessä ne jonnekin piilopaikkaan, siis tässä tapauksessa Tattarinsuolle. Hänen mielestään jäsenet olisivat peräisin lähinnä hautausmaalta.⁸⁴

Professori Fabritius siis oletti rikollisen pyrkivän jännittyneen ilmapiiriin luomiseen, hermolääkäri taas epäili tämän motiivia seksuaaliseksi. Näissä selitysyrityksissä luonnostellun rikollisen profiili muistutti edelleen saksalaisia himomurhaajia, vaikka alkoi vaikuttaa siltä, että varsinaisia henkirikoksia ei välttämättä ollut tehty yhtäkään. ”Missä on Suomen Kurtein eli Hartman eli Saksan tapatumia vastaava rikollinen jotka aikoinaan kiinnitti ihmismieliä kaameutellaan vastaavalla tavalla”, ihmeteltiin eräässä kirjeessä poliisille.⁸⁵ Kuitenkin sekä Fabritius että hermolääkäri uskoivat ruumiinosien olevan peräisin hautausmaalta.

Pakinoitsija Tieran käsityksessä syyllisestä oli piirteitä molempien asiantuntijoiden näkemyksistä. Hän kirjoitti *Helsingin Sanomissa* uskovansa, että ”tässä ilmeisesti ollaan tekemisissä jonkin abnormin, sielullisesti raiteiltaan suistuneen ’tekijän’, eikä

⁸³ Uusi Suomi 19.9.1931.

⁸⁴ Suomen Sosialidemokraatti 22.9.1931.

⁸⁵ Kirje, päivätty 15.10.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto. Suorien lainausten kieliasu on säilytetty sellaisenaan.

varsinaisen rikollisen, kanssa, ellei suorastaan jonkinlaisen 'efektin' saavuttaminen ole ollut tekojen kannustimena".⁸⁶ Myös Tiera viittasi pakinassaan Peter Kürtenin tapaukseen:

Tattarisuon tapaus on, ymmärrettävästi kyllä, herättänyt suurta huomiota ulkomaillakin, siksi omalaatuinenhan se on. Sinne käsin olisi saatava selvitettyksi, että tässä ilmeisesti ei voi olla kysymys mistään "Dysseldorfin joukkorikoksesta" eikä muusta sellaisesta, koska m.m. katkotut jäsenet on todettu irroitetuiksi jo kuolleista ruumiista. Muutenhan tästä salaperäisestä löydöstä voitaisiin siellä ulkona tehdä oloihimme nähden hyvin epäilyttäviä johtopäätöksiä. Kysymys tuskin voi olla muusta kuin "hullun hommista", mutta niinkin ollen olisi epäilemättä yhteiskuntamme arvon kannaltakin peräti toivottavaa, että noista hommista saataisiin selko.⁸⁷

Himomurhan käsitettä ei lokakuun puolella sanomalehdissä enää esiintynyt, ilmeisesti juuri siksi, että murhia ei uskottu tapahtuneen. Oletus rikoksen pohjimmiltaan seksuaalisesta luonteesta säilyi kuitenkin elinvoimaisena. Sen puolesta saatiinkin näyttöä, kun hautoja avattaessa kävi ilmi, että erään naisen ruumiilta oli riisuttu hautausvaatteet. Sanomalehdet kirjoittivat poliisin epäilevän ruumista häväistyn törkeästi ja tähdensivät, että kyseessä oli nähtävästi jokin seksuaalis-patologinen ilmiö.⁸⁸ Professori Lassila suoritti ruumiinavauksen, mutta mätänemisprosessi oli edennyt jo niin pitkälle, ettei hän pystynyt sanomaan sukupuolielimistä mitään varmaa.⁸⁹ Poliisille näyttö ei riittänyt, mutta lehdille todisteita oli jo kylliksi. Lehtien vihjailut esitettiin totuuksina populaarikulttuurisissa julkaisuissa, kuten *Laulussa Tattarinsuon löydöistä*:

Kun arkun kansi avataan
Ja sisään katsotaan
Niin minkä silmä kohtaakaan
On kaameata vaan.

Nainen nuori lepää arkussaan
Vaatteet revittynä
Ja tutkimuksissa todetaan
Myös ruumis häväistynä.⁹⁰

⁸⁶ Helsingin Sanomat 4.10.1931.

⁸⁷ Helsingin Sanomat 4.10.1931.

⁸⁸ Ajan Sana 6.10.1931 ja Svenska Pressen 6.10.1931 (alk. "kroppen grovt skändats").

⁸⁹ Apulaisnimismies A. Lindholmin muistio, päivätty 19.10.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

⁹⁰ Lehmus 1931.

Sanomalehtien epämääräinen kielenkäyttö ja pidätetyn vahtimestari Saarenheimon henkilöllisyyden paljastuminen kasvattivat kohun täyteen mittaansa. Lehdet olivat jo jonkin aikaa lietsoneet moraalipaniikkia, ja nyt ihmishirviö oli viimein saanut kasvot. *Maakansan* pakinoitsija Aatami tuomitsi epäillyn saman tien:

Totta kyllä, että Tattarinsuon ”mysterio” on aivan erikoislaatuinen meidän oloissamme. Meillä on kyllä kuuluisuuksia urheilun alalla, mutta ei ole näihin asti ollut ”Jack Halkaisijoita” eikä Kürtenejä. Mutta nyt on yksi ”maailmankuulu” mies meilläkin. Ja se on ”kuolleiden tappaja” Saarenheimo — jos nimittäin hänet kyetään todistamaan syylliseksi. Ja totta on että tämän kapinasankarin askartelut tuntuvat saastaisuudessaan ja ilettävyydessään kylläkin vetävän vertoja Saksassa äskettäin teloitettun Kürtenin toiminnalle.⁹¹

Saarenheimon mielenterveys oli aihe, josta kirjoitettiin paljon. Sanomalehdistö pyrki selvittämään asiaa lähinnä Saarenheimon naapureilta ja tuttavilta. Toiset pitivät häntä enemmän tai vähemmän mielipuolena, toisten mielestä hän oli vain omituinen.⁹² *Suomen Sosialidemokraatti* kirjoitti Saarenheimon olevan ilmeisesti psykopaatti: ”Tämä seikka on kyllä vaikeasti asiantuntemattoman todettavissa, mutta silti selvä”, lehdessä vakuuteltiin.⁹³

Pidätetty Saarenheimo suhtautui tilanteeseen jatkuvasti rauhallisesti, eikä muitakaan todisteita hänen väitetystä mielipuolisuudestaan ilmennyt. Niinpä *Uusi Suomi* päätyi seuraavanlaiseen analyysiin: ”Nyt ilmitulleet ruumiiden silpomiset ovat arvattavasti mielipuolirikoksellisen työtä, henkilön, jossa ei aikaisemmin ole mitään abnormia havaittu, vaan joka päinvastoin on vaikuttanut täysin normaalilta, ja joka tunnollisesti on täyttänyt tehtävänsä”.⁹⁴

Häväistyskohu saattoi edelleen kilpailla huomiosta tapauksen muiden ulottuvuuksien kanssa, kun levisi huhu, että ryöstömurhan uhriksi Viipurissa joutuneen Anna Bohmin ruumis olisi myös silvottujen joukossa. *Helsingin Sanomat* kirjoitti poliisitutkimuksissa ilmenneen, että ”vainajan rintoja oli leiketty ja sitäpaitsi muutenkin ruumista häväisty”. Samassa uutisessa mainittiin, että ruumis oli aikoinaan löydetty vesikuopan pohjalta ilman päätä. Uhrin iän selvittämiseksi oli kummastakin polvesta leikattu pala pois,

⁹¹ Maakansa 8.10.1931.

⁹² Uusi Suomi 9.10.1931.

⁹³ Suomen Sosialidemokraatti 5.10.1931.

⁹⁴ Uusi Suomi 12.10.1931.

mutta iästä ei ollut saatu selvyttä. Tällöin ruumis oli lähetetty Helsinkiin jatkotutkimuksiin, joissa myös vainajan rinnoista oli leikattu palasia iän toteamiseksi.⁹⁵

Helsingin Sanomissa ei otettu eksplisiittisesti esille mahdollisuutta, että oletetut silpomisen jäljet voisivat olla peräisin aikaisemmin suoritetuista tutkimuksista. Kun muut lehdet kirjoittivat Anna Bohmin rintoja silvotun, ei näitä vanhempia tutkimuksia edes mainittu.⁹⁶ Nähtävästi Anna Bohmin tapauksesta ei tämän jälkeen tullut esille mitään mielenkiintoista, sillä siihen ei lehdissä palattu, mutta tulkintasuuntaus pysyi esillä vielä pari päivää. *Uusi Suomi* kirjoitti ”seksuali-patologisten ilmiöiden mahdollisuudesta” vähän muita lehtiä pidempään.⁹⁷ Tattarisuon tapaukseen liitetty häiriintyneen seksuaalisuuden ulottuvuus mainittiin lehdessä viimeisen kerran 12. lokakuuta:

Tämän arvoituksellisen jutun yhteydessä on useita kertoja esitetty se oletamus, että ruumiiden silpominen johtuisi seksuaalisesta abnormiteetista. Saamamme tiedon mukaan on poliisille tehty ilmoitus eräästä tapauksesta, joka ainakin näyttää viittaavan siihen, että täällä olisi pari kolme vuotta sitten esiintynyt sentapaista rikollisuutta, joka olisi kohdistunut juuri ruumiisiin. Tämä oletamus johtuu erään helsinkiläisen upseerin kerran sattumalta kuulemasta keskustelusta, josta hän jo silloin oli aikonut tehdä ilmoituksen poliisiviranomaisille, vaikka se sitten jäikin tekemättä.⁹⁸

Keskustelua himomurhateoriasta kävivät aluksi lähinnä akateemiset auktoriteetit, joilla tuskin oli erityistä asiantuntemusta aiheesta. Oletettavasti Göran Hjelmmanin ja Magnus Hammarströmin kaltaisten yliopistomiesten tiedot perustuivat suureksi osaksi samoihin lehtijuttuihin, jotka olivat tuttuja muillekin. Sanomalehdistö näyttää kuitenkin mieltyneen mielipideautomaatteihinsa.

Saksassa sattuneet himomurhat oli uutisoitu myös Suomessa, ja etenkin tuoreempi Kürtenin tapaus ohjasi Tattarisuon tapauksen tulkintaa. Kun selvisi, että ketään ei ollut murhattu rikoksen yhteydessä, oletus himomurhista oli tietysti hylättävä, mutta lehdissä luonnostellusta seksuaalisesti abnormin rikollisen profiilista pidettiin kiinni. Kun Saarenheimon pidätys tuli julkisuuteen, hänen henkilönsä sovitettiin vastaamaan näitä

⁹⁵ Helsingin Sanomat 8.10.1931.

⁹⁶ Helsingin Sanomat 8.10.1931; Maakansa 9.10.1931 ja Svenska Pressen 8.10.1931.

⁹⁷ Uusi Suomi 10.10.1931.

⁹⁸ Uusi Suomi 12.10.1931.

odotuksia. Poliisi ei missään vaiheessa pitänyt Saarenheimoa mielenvikaisena. Myös sanomalehdet hylkäsivät häiriintyneen seksuaalisuuden tulkintasuuntauksen, kun taikausko alkoi sittenkin näyttää todennäköisemmältä motiivilta rikokseen.

4.3. Johtavatko jäljet syltityhteäseen?

Eräs erikoisemmista Tattarisuon löytöä koskevista teorioista oli olettaus, jonka mukaan ruumiista olisi tehty syltityä tai makkaraa. Tämän teorian mukaan tekijä olisi laskenut lähteeseen syötäväksi kelpaamattomat ruumiinosat. Sanomalehtien sivuille huhu ilmestyi lokakuun puolella, mutta yleisön keskuudessa se saattoi esiintyä jo aiemmin.

Malmin poliisin saamien vihjekirjeiden joukossa oli postikortti, johon oli kirjoitettu salakirjoitus ”K3rst3n k1t5 No VI 13het s61tt63 ks3 j1m1 Kk1so3ks3 p1rh111 p13st1hs3”. Salakirjoitus oli esillä sanomalehdissä 6. lokakuuta eli samana päivänä, jona pidätetyn vahtimestari Saarenheimon henkilöllisyys ja Malmin hautojen häpäisy tulivat julkisuuteen.⁹⁹ Kirjoitus herätti suurta huomiota ja innosti yleisöä ottamaan osaa arvoituksen ratkaisuun:

Toimitukseen soitettiin eilen puhelimella runsaasti toistasataa soittoa, joissa ilmoitettiin salamerkkikirjoituksen ratkaisu. [...] Mainittakoon, että edustajamme käydessä eilen iltapäivällä Malmin poliisikamarilla saapui sinne posteljooni, tuoden nimismiehelle tukun kirjeitä, jotka sisälsivät ainoastaan salakirjoituksen ratkaisuja. [...] ”Kirstin katu No 6 lihat syntyiksi ja makkaroiksi parhaat paistiksi”. Malmin poliisille lähetetty kortti salakirjoituksineen lienee vain törkeää pilaa. Mainittakoon, että n:o 6 Kirstin kadulla on rakentamaton tontti.¹⁰⁰

Poliisi piti salakirjoitusta pilana, eivätkä sanomalehdet tässä tapauksessa esittäneet poliisin kannasta poikkeavia tulkintoja. Joka tapauksessa mielikuva ihmislihan syömisestä syntyi viimeistään tässä vaiheessa. *Maakansan* pakinoitsija Aatami kirjoitti samoihin aikoihin uutisnälän tyydyttämisestä: “[...] uutisnälkäselle yleisölle on sanomalehdistö saattanut melkeinpä joka päivä tarjota jonkun uuden herkkupalan,

⁹⁹ Ajan Sana 6.10.1931 ja Helsingin Sanomat 6.10.1931.

¹⁰⁰ Helsingin Sanomat 7.10.1931.

vaikkapa vain tyhjän peukalonahkan”.¹⁰¹ Samana päivänä nämä kannibalismin kuvat konkretisoituivat, kun lapuanliikkeen helsinkiläinen äänenkannattaja *Ajan Sana* uutisoi omat tutkimuksensa:

Johtavatko jäljet syltityhteeseen? Ajan Sanan tänään keskipäivällä saaman tiedon mukaan on pidätetyn Saarenheimon nähty viime aikoina sangen usein käyvän Kirstinkadun 8:ssa olevassa talossa. Edustajamme tänään käydessä paikalla hän totesi kivirakennuksen toisessa päässä sijaitsevan pienen, yhden huoneen käsittävän liikkeen, jossa erään makkaratehtaassa työskentelevän henkilön laskuun 2 - 3 viime kuukauden aikana on valmistettu lihahyytelöä ja syltityjä. Liikkeessä on työskennellyt sen omistajan kaksi tytärtä eikä se ole ollut yleisen tarkastuksen alainen.

Mainitun talon talonmies [...] ilmoitti, että liikkeessä ei viime päivinä ole nähty ketään eivätkä sen omistaja enempää kuin tyttäretkään ole siellä työskennelleet. [...] Kielsi [liikkeen omistaja, makkarantekijä J. M.] jyrkästi olevansa tietoinen siitä, että Saarenheimo olisi liikkeessä vierailut. Liike suljettiin viime viikon lopulla sen vuoksi, että hänen vaimonsa sairastui.¹⁰²

Seuraavaan päivään mennessä poliisi oli tutkinut asian ja todennut liikkeen harjoittaman toiminnan moitteettomaksi.¹⁰³ Yleisö oli kuitenkin huomannut uutisen, ja huhut lähtivät liikkeelle. Kun pian tämän jälkeen tyhjältä tontilta Kirstinkatu 14:ssa löydettiin lihakimpaleita ja luusirpaleita sisältävä säkki, oli seurauksena ainakin paikallinen skandaali. Maasta ja läheisestä ojasta löytyi vielä lisää lihakimpaleita. Paikalle kertynyt väkijoukko oletti näiden olevan peräisin silvotuista ruumiista, ja tieto löydöstä levisi nopeasti. Epäluulot kohdistuivat Kirstinkatu 8:n makkarapuotiin, jonka asukkaista alkoi kierrellä kauhujuttuja yleisön keskuudessa. Lihakimpaleet osoittautuivat lähemmissä tutkimuksissa pahentuneeksi lehmänlihaksi.¹⁰⁴

Muissa sanomalehdissä *Ajan Sanan* uutinen otettiin vastaan lähinnä närkästyneesti. *Suomen Sosialidemokraatin* kolumnisti Hakoniska totesi Viikkokatsaus-palstallaan, että oli mautonta levittää huhua, jonka mukaan makkaranteossa olisi käytetty ihmislihaa. Suomen oloissa sellainen olisi ollut mahdotonta, ja Hakoniska katsoikin huhulla aiheutetun vain turhia epäluuloja ja pilatun ihmisten ruokahalua.¹⁰⁵ *Helsingin Sanomissa* kerrottiin Kirstinkadun makkarakauppiaan joutuneen sulkemaan liikkeensä,

¹⁰¹ Maakansa 8.10.1931.

¹⁰² *Ajan Sana* 8.10.1931.

¹⁰³ *Ajan Sana* 9.10.1931.

¹⁰⁴ *Uusi Suomi* 10.10.1931.

¹⁰⁵ *Suomen Sosialidemokraatti* 10.10.1931.

sillä hänen asiakaspiirinsä oli alkanut vieroksua sitä *Ajan Sanan* perättömän uutisen johdosta.¹⁰⁶

Ajan Sana jatkoi tutkimuksiaan ja pyysi seuraavaksi kaupungineläinlääkäri O. W. Ehrströmiä selvittämään pääkaupunkiseudun eläinperäisten elintarvikkeiden laadun. Helsingin makkaratehtaat todettiin lehden aiemmista epäilyistä huolimatta mallikelpoisiksi.¹⁰⁷ Kirstinkadun makkaraliikkeen omistaja oli kuitenkin nostanut painokanteen *Ajan Sanaa* vastaan ja esittänyt lehdelle korvausvaatimuksen. ”Millaista syltystä helsinkiläisille syötetään?”, lehti otsikoi uutisensa, jossa kerrottiin liikkeen toimineen joka tapauksessa ilman asianomaista lupaa. Ihmislihan käyttöön elintarvikkeiden valmistuksessa ei enää vihjailtu.¹⁰⁸

Vaikka sanomalehdissä ei *Ajan Sanaa* lukuun ottamatta edes vihjailtu ihmislihan syömisen mahdollisuudesta, populaarikulttuurisissa julkaisuissa tämä kauhukuva jäi elämään. Arne Haapakosken *Mustalaissuon arvoituksessa* vapaamuurarijärjestöä muistuttavan K. CC. Klubin jäsenet syövät ihmislihaa saadakseen uhriensa henkiset voimat itselleen.¹⁰⁹ Laulussa *Tattarisuon salaisuus* viitataan suoraan *Ajan Sanan* kirjoitukseen:

Huhut liikkuu ja kertovat kauheita
kuten aina on niissä nytkin valheita.
Ihmismakkaroista myös mainitaan
kuka taitaa niitä alkaa hotkimaan.

Se voi tuntua pahalta perästä päin
saa sanoa sen kyllä kahdenkesken näin.
Kotieläimet on parhaaksi huomattu
niistä näihin saakka syltystä jauhettu.¹¹⁰

Laulun sävy on groteskin humoristinen, eikä ihmislihan syömiseen viitata vartenotettavana ratkaisuvaihtoehtona. *Mustalaissuon arvoituksessa* näkökulma on siinä mielessä samansuuntainen, että K. CC. Klubin kannibalismi näyttäytyy kauheutena, joka jättää varjoonsa kaikki aiemmat kauheudet.

¹⁰⁶ Helsingin Sanomat 14.10.1931.

¹⁰⁷ *Ajan Sana* 14.10.1931.

¹⁰⁸ *Ajan Sana* 16.10.1931.

¹⁰⁹ Haapakoski 1990, 144-146.

¹¹⁰ Anon., 1931.

Aineistoni valossa on perusteltua väittää, että suurimmalle osalle yleisöstä epäily ihmislihan myymisestä syötäväksi oli pikemminkin eräänlainen jäsenlöydön innoittama kauhufantasia kuin varsinainen teoria arvoituksen ratkaisemiseksi. Joillekin vaihtoehto näyttäytyi varsin todellisena: eräässä poliisin saamassa kirjeessä perniöläinen opettajatar epäili Nikkilän sairaalassa syötävän kuolleiden potilaiden lihaa.¹¹¹

Siihen, että huhu ihmislihan syömisestä saattoi ylipäänsä levitä yleisön keskuudessa, vaikutti ehkä edellä mainittu saksalaisen Haarmannin tapaus ja siihen liittyneet vastaavat huhut. 1920-luvun alussa, jolloin Haarmann oli rikoksensa tehnyt, Saksan taloudelliset vaikeudet heijastuivat ihmisten arkeen kurjuutena ja jopa suoranaishana nälänhätänä. Vuonna 1931 elettiin vuorostaan Suomessa pula-aikaa ja oli mahdollista epäillä tai olla ainakin epäilevinään, että puute ja kurjuus ajoivat ihmiset epätoivoisiin tekoihin.

4.4. Lääketieteen ylioppilaiden materiaalipula

Teoria siitä, että lääketieteen opiskelijat olisivat tavalla tai toisella Tattarisuon löydön takana, osoittautui hämmästyttävän pitkäikäiseksi ja suosituksi. Mustalaisteorian tavoin se oli esitetty jo edellisen vuoden käsilöydön yhteydessä. Käden oli epäilty olevan peräisin Helsingin yliopiston anatomian laitokselta tai Kirurgisesta sairaalasta.¹¹² Poliisin tuolloin saamassa vihjekirjeessä eräs rovasti oli epäillyt jotakuta lääketieteen opiskelijaa sillä perusteella, ettei kukaan muu yksinkertaisesti voisi ryhtyä moiseen touhuun.¹¹³

Uuden löydön yhteydessä poliisi ei näytä olleen kiinnostunut teoriasta, eikä teoriaa käsitelty sanomalehdissä asiantuntijavoimin kuten yllä esiteltyjä teorioita. Ensimmäisen kerran lääketieteen opiskelijat mainittiin *Uudessa Suomessa* 22. syyskuuta. Apulaisnimismies Lindholm kertoi lehdelle erilaisista olettamuksista, joiden todenperäisyyteen mikään tutkimuksissa ei viitannut. Eräässä olettamuksessa tekijäksi

¹¹¹ Kirje, päivätty 26.10.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

¹¹² Hufvudstadsbladet 19.9.1931.

¹¹³ Kirje, päivätty 22.8.1930. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

arveltiin lääketieteen opiskelijaa, joka olisi toiminut joko tutkimustarkoituksessa tai epänormaalissa mielentilassa.¹¹⁴

Sanomalehtien hiljaisuudesta huolimatta teoria lääketieteen opiskelijoista Tattarisuon jäsenten silpojena näyttää tulleen hyvin suosituksi syyskuun loppuun mennessä. *Helsingin Sanomissa* Tiitus kirjoitti otsikolla ”Tattarisuon uhri” pakinan lääketieteen opiskelijasta, joka saa hädän asunnostaan Kruununhaassa. Kun lääketieteen opiskelija hämmästelee vuokraemäntänsä päätöstä, tämä sopertaa: ”—Niin, mutta kun niitä kauheita ruumiinkappaleita nyt löytyy vaikka mistä... sieltä Tattarisuon lähteestäkin... kulettelevat ihmisten ruumiin kappaleita ympäri maita... päitä ja käsiä ja peukaloita... ja herrakin leikkelee ruumiita... tekee niin pahaa kun ajattelee, että meilläkin asuu herra, joka leikkelee ruumiita... ”.¹¹⁵ Pari päivää myöhemmin *Helsingin Sanomissa* kerrottiin, millaisia olettamuksia löydön johdosta oli esitetty. Lehden mukaan poliisin vastaanottamissa, yleensä nimettömissä vihjekirjeissä ja -soitoissa syytettiin mm. vapaamuurareita, lapuanliikettä ja lääketieteen ylioppilaita.¹¹⁶

Lääketieteen opiskelijoiden mahdollista osallisuutta löytöön pohdittiin vakavammin *Hufvudstadsbladetissa* 30. syyskuuta. Tässä vaiheessa ei joukkomurhan mahdollisuuden käytännössä enää uskottu. Lehdessä kerrottiin teoriasta, jonka mukaan joku olisi kaivanut ruumiita haudoistaan myydäkseen jäseniä syyskuussa lukukauttaan aloitteleville lääketieteen opiskelijoille. Löytö selittyi teorian puitteissa siten, että rikollinen oli myynyt vain ruumiit ja heittänyt vähemmän tärkeät osat Tattarisuon lähteeseen tai sitten hän oli säästänyt pienempiä osia myydäkseen ne jollekulle erikoisopintoja varten.¹¹⁷

Dosentti Hjelmman piti mainittua teoriaa täysin absurdina.¹¹⁸ Ilmeisesti olettaus oli kuitenkin alkanut saada laajemminkin huomiota osakseen, sillä siitä oli kirjoitettu suomalaisten lehtien mukaan myös nimeltä mainitsemattomassa tukholmalaisessa lehdessä. Professori Lassila piti teoriaa Hjelmmanin tavoin järjettömänä, sillä hänen

¹¹⁴ Uusi Suomi 22.9.1931.

¹¹⁵ Helsingin Sanomat 28.9.1931.

¹¹⁶ Helsingin Sanomat 30.9.1931.

¹¹⁷ Hufvudstadsbladet 30.9.1931.

¹¹⁸ Hufvudstadsbladet 30.9.1931.

mukaansa anatomisessa laitoksessa oli tarpeeksi materiaalia kaikille opiskelijoille.¹¹⁹ *Hufvudstadsbladetissa* Lassila vakuutti, että vain vajaamielistä opiskelijaa voisi epäillä rikoksesta.¹²⁰

Vahtimestari Saarenheimoa koskeva epäily uutisoitiin laajalti 6. lokakuuta. Joissakin lehdissä kysyttiin, oliko Saarenheimo psykopaatti vai oliko hän myynyt ruumiinosia opiskelijoille.¹²¹ *Helsingin Sanomat* piti jälkimmäistä vaihtoehtoa hyvin epätodennäköisenä.¹²² *Hufvudstadsbladetissa* kirjoitettiin lehden olleen jo alun alkaen tätä mieltä. Siinäkin tapauksessa, että rikos todella olisi tehty ansaitsemistarkoituksessa, tarkoitus olisi lehden mukaan ollut viedä ruumiinosat maasta.¹²³

Vallalle näyttää jääneen käsitys, että jäsenkaupasta ei ollut kyse.¹²⁴ Tämän käsityksen vakiintumiseen vaikutti todennäköisesti myös ruumiille suoritettujen tutkimusten perusteella annettu lausunto, jonka mukaan jäsenet oli irrotettu ruumiista taitamattomasti eikä suinkaan ammattilaisen ottein, kuten oli aiemmin väitetty.¹²⁵ Silti vielä lokakuun lopulla *Suomen Sosialidemokraatissa* katsottiin tarpeelliseksi painottaa, että rikoksella ei näyttänyt olevan yhteyttä lääketieteellisiin tutkimuksiin.¹²⁶

Sanomalehtien suhde teoriaan lääketieteen opiskelijoiden osallisuudesta oli jatkuvasti kiistävä. Näyttää siltä kuin oletamus olisi noussut toistuvasti esiin, vaikka lehdistö teki parhaansa tukahduttaakseen sen. Tämä hypoteesi saa tukea poliisin arkistoimista vihjekirjeistä. Epäily yliopiston materiaalipulan takia suoritetuista silpomisista esiintyy kirjeissä toistuvasti. Siinäkin tapauksessa, että materiaalipulaan ei vedota, lääketieteen opiskelijat saatettiin asettaa epäilyksenalaiseksi. Eräs toimittajaksi itseään kutsuva vihjekirjeen lähettäjä oli luonut tarkan profiilin rikollisesta ja kertoi käsityksensä siitä, mihin suuntaan tutkimuksia kannattaisi jatkaa:

¹¹⁹ Maakansa 2.10.1931 ja Uusi Suomi 1.10.1931.

¹²⁰ Hufvudstadsbladet 5.10.1931.

¹²¹ Helsingin Sanomat 6.10.1931, Hufvudstadsbladet 6.10.1931, Kotimaa 6.10.1931 ja Maakansa 6.10.1931.

¹²² Helsingin Sanomat 6.10.1931.

¹²³ Hufvudstadsbladet 6.10.1931.

¹²⁴ Hufvudstadsbladet 7.10.1931 ja Maakansa 7.10.1931.

¹²⁵ Helsingin Sanomat 7.10.1931.

¹²⁶ Suomen Sosialidemokraatti 26.10.1931.

Eräs mahdollisuus voisi olla se, että jäseniä olisi sittenkin eroitettu ansaitsemistarkoituksessa. Onko poliisin tiedossa esim. jotain retuperällä olevaa lääket. opiskelijaa. Sellainen olisi voinut ajatella jäsenien kauppaamista ulkomaille. Viroon vienti esim. saattaisi onnistua. Tällaisen henkilön olemassaolosta ja mahdollisista matkoista olisi otettava selkoa.¹²⁷

Oletus siitä, että jäseniä olisi suunniteltu myytäväksi ulkomailla, tuntuu hämmästyttävältä. Ehkä Suomenlahdella kieltolain aikaan harjoitettu salakuljetustoiminta, josta kirjoitettiin sanomalehdissä niin kutsuttuna spriisotana, tarjosi lähtökohdan tälle oletukselle.¹²⁸ Silti ajatus kuulostaa merkilliseltä, ja ilman sitäkin näyttö lääketieteen opiskelijoiden syyllisyyden puolesta oli olematon.

Mustalaisteoria, toinen ensisijaisesti jo valmiiksi olemassa oleviin ennakkoluuloihin perustuva oletus, hylättiin viikon sisällä Tattarisuon löydöstä. Näyttää siltä, että lääketieteen opiskelijoita epäiltiin rikoksesta ainakin kuukauden verran ja mahdollisesti pidempäänkin. Erityisen kiinnostavana seikkana näyttäytyy sanomalehdistön teoriaa kohtaan tuntema vähäinen mielenkiinto. Kuitenkin poliisille lähetetyistä kirjeistä ja sanomalehtien viittauksista teoriaan on pääteltävä, että se nautti jatkuvaa suosiota yleisön keskuudessa. Erään pikkuvirkailijaksi esittäytyneen poliisille lähettämä vihjekirje valottaa tulkinta mukaan epäsymmetrisen tilanteen taustoja:

Jokunen vuosi sitten piti Prof. Suolahti esitelmän yliopistolla, joka sitten julkaistiin lehdissä, ja tässä puheessa hän kosketteli sitä, että kuinka vaikeata, ja kauan kestävää on se, että lääketiedettä lukevat kandidaatit eivät pääse edistymään alallaan, syystä että he eivät saa tarpeeksi aineistoa so ruumiiden ja niiden osien tutkiminen kun ei ole. Jota vastoin nyt ei ole pariin vuoteen kumminkaan puhuttu näistä vaikeuksista mitään. [...] Kaupungin poliisi tietää kyllä kaiken tämän, mutta siitä ei tahdota mitään julkisuuteen, siksi että se olisi suuri skandaali yläluokkaa ja oppineisiin nähden. Ja loppujen lopuksi Saarenheimo on ja tulee aina olemaan suurin syyllinen tässä kaameassa jutussa. Ei tämä koko ruumiinosien silpominen ole mikään noituutta ja mustaa magiaa, siitä voitte koko Suomen kansa olla varma.¹²⁹

Pikkuvirkailijan tulkinnan mukaan Saarenheimo oli siis lavastettu syylliseksi ja tapaukseen liitetty noituus ja musta magia olivat pelkkää silmänlumetta. Ruumiita olisi silvottu lääketieteen opiskelijoiden materiaalipulan takia, mutta poliisi ei halunnut puuttua tähän, koska opiskelijat kuuluivat ylimpiin luokkiin. Siitä huolimatta, että väite

¹²⁷ Kirje, päivätty 3.11.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

¹²⁸ Esim. Kaiku 1.10.1931 ja Uusi Suomi 19.9.1931.

¹²⁹ Kirje vuodelta 1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

anatomian laitoksen materiaalipulasta ei pitänyt paikkaansa, pikkuvirkailijan syytökset sisältyivät implisiittisesti lääketieteen opiskelijoita epäileviin olettamuksiin ylipäänsä. Mustalaisteorian suosio jäi lyhytaikaiseksi, mutta siitä kirjoitettiin sanomalehdissä viikon sisällä enemmän kuin lääketieteen opiskelijoita koskevasta teoriasta kuukaudessa. Kaikesta huolimatta jälkimmäinen teoria näyttää pysyneen jatkuvasti esillä arkijulkisuudessa.

4.5. Knallipäisten herrojen mystikkoliiga

Kaikista esitetyistä teorioista vei voiton lopulta oletus jonkinlaisesta puoliuskonnollisesta kultista tai salaseurasta, joka tarvitsi ruumiinosia salaperäisiin menoihinsa. Perimmäisenä motiivina olisi siis ollut taikausko. Tavallaan teoria jatkoi siitä, mihin dosentti Hammarströmin mustalaisteoria oli jäänyt. Pohjaa vailla tässä oli ollut nimenomaan mustalaisiin kohdistunut epäily, ei niinkään taikauskon mahdollisuus sinällään. Hammarström väittikin Tattarisuon löydön joka tapauksessa todistavan mitä karkeimman taikauskon esiintymisestä pääkaupungin välittömässä läheisyydessä.¹³⁰

Myös professori Lassila piti mahdollisena, että ruumiinosien laskeminen lähteeseen olisi jotenkin liittynyt taikauskoon. Hänen tietojensa mukaan kuolleilla ja kuolleiden ihmisten ruumiinosilla oli merkittävä rooli erilaisissa uskomuksissa. Hän kertoi *Svenska Pressenille* saaneensa itsekin todeta, miten merkillinen vaikutus tällaisilla uskomuksilla saattoi olla ihmisiin. Jokin lahko oli nimittäin jonkin aikaa sitten lähestynyt Lassilaa pyytääkseen tältä pääkalloa menoihinsa, mutta tämä oli tietenkin kieltäytynyt ja kehottanut lahkoa hankkimaan kipsipääkallon. Lahkolaiset olivat jääneet tyytymättömiksi, sillä Lassilalle kertomansa mukaan oikea pääkallo oli aivan ehdottoman välttämätön heidän rituaalissaan.¹³¹

Kansatieteilijä Vilho Rikkinen julkaisi syyskuun lopulla lentolehtisen, jossa hän pyrki arvioimaan Tattarisuon löytöä kansatieteen valossa. Rikkosen mukaan kyse oli taikurien

¹³⁰ Hufvudstadsbladet 20.9.1931 (alk. ”den krassaste vidskepelse”).

¹³¹ Svenska Pressen 21.9.1931.

työstä tai ainakin taianomaisesta rituaalista. Nimimerkki I. M. kommentoi Rikkosen kirjoitusta *Uuden Suomen* mielipidepalstalla vihaiseen sävyyn:

Kirjoittaja on todistelevinaan, että Tattarisuon hetteestä löydettyt jäsenet ovat taikurien sinne upottamat. Olettamuksensa ”perusteina” hän esittää joukon seikkoja, joihin hän varmaan itsekään vakavissaan ei usko. Totta kyllä, syrjäseuduilla saattoi ennen muinoin tapahtua, että velho hankki itselleen kuolleen sormen — yksikin riitti — parantaakseen sillä painelemalla tauteja. Mutta milloin on kuultu, että taikurit olisivat ryhtyneet sellaiseen suursilvontaan, jommoinen tässä tapauksessa on kysymyksessä. Taikureilla ei myöskään olisi ollut minkäänlaista näennäisestäikään järjellistä syytä panna ”taikakalujaan” veteen. Ja kuka uskoo, että tämäläinen törkeä taikausko rehoittaisi pääkaupunkimme liepeillä!¹³²

Rikkonen vastasi julkaisemalla välittömästi uuden lentolehtisen. Viimeksi kuluneina päivinä hän katsoi aikaisemmin esittämänsä ratkaisuehdotuksen käyneen entistä todennäköisemmäksi. Oletuksensa tueksi hän esitteli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon koottuja suomalaisia taikoja, joissa kuolleiden ruumiinosia käytettiin taikomisen välineinä. Rikkonen esitti myös suoran vastineen nimimerkille I. M.:

Mitä siihen tulee, että jäsenien lähteeseen kätkemiselle ei voi esittää mitään järkisyitä, tahdon huomauttaa, että ei taikominen yleensä järkisille perustukaan. [...] Te, Herra Tohtori, ette usko, että pääkaupungissa moinen taikaus olisi mahdollinen. Uskonne vahvistukseksi voisin tarpeen tullen esittää useita esimerkkejä, kuinka huomattavassakin asemassa olevien henkilöiden rouvat ovat olleet ennustajien vakinaisina asiakkaina ja kuinka esim. muuan mies täällä Helsingissä kerran kiven kovaan, kovassa tuskassa, lattialla kierien vaati erästä ennustajaa keskiyöllä hautausmaalle taikatemppeja tekemään. Ja ettekö ole lukenut lehdistä esim. sitä kuinka prof. Lassilan luona on käyty pyytämässä ihmisen päätä taianomaisiin rituaalisiin tarkoituksiin?¹³³

Varsinaisesti teoria jonkinlaisesta kultista Tattarisuon jäsenlöytöjen takana kehittyi huomion kiinnittyessä Harjun ruumishuoneeseen. Naapurustossa asuvat ihmiset kertoivat nähneensä siellä valoja iltaisin, joskus myös öisin. ”Eräs tarjoilijatar kertoi vieneensä usein kahvia ruumishuoneelle, jossa oli ollut koolla muutamia keski-ikäisiä, hyvin puetuilta herrasmiehiltä näyttäviä henkilöitä”, kirjoitettiin *Helsingin Sanomissa*. Salaperäisten vieraiden henkilöllisyys oli hämärän peitossa, eikä vahtimestari Saarenheimon kuulustelu tuonut valaistusta asiaan.¹³⁴

¹³² Uusi Suomi 29.9.1931.

¹³³ Rikkonen 1931a. Päivätty 2.10.1931.

¹³⁴ Helsingin Sanomat 6.10.1931.

Saarenheimolta takavarikoitu kirjallisuus toi taikauskon mahdollisuuden jälleen epäilysten keskiöön. Nyt salaseuroja alkoi vilahdella lehtikirjoituksissa. Saarenheimolta löytyneen englantilaisen vesiparannuslehtisen oletettiin samalla olevan jonkin salaseuran jäsenkirja. *Helsingin Sanomien* mukaan hän oli aiemmin kertonut olevansa innokas ruusuristolainen, joskin Ruusu-Ristin antaman selvityksen mukaan Saarenheimo ei ollut koskaan kuulunut järjestöön.¹³⁵ Saarenheimon kotitalon rapussa oli nähty salamyhkäisiä soihtumiehiä, ja ruumishuoneen siunauskappelissa väitettiin harjoitetun maagisia menoja edellisenä uudenvuodenyönä. *Svenska Pressen* kirjoitti selvittäneensä asiantuntevalta taholta, että salatieteiden harrastajille uudenvuodenyö on vuoden tärkeimpiä ajankohtia. Sama taho oli painottanut, ettei ollut aihetta pitää mahdottomana sitä, että salatieteitä tai maagisia rituaaleja saatettaisiin harjoittaa jopa pääkaupungissa.¹³⁶

Pian tiedettiin enemmän englantilaisesta salaseurasta, jonka painama lehtinen Saarenheimolta oli löytynyt. Kyseessä ei varsinaisesti ollut mikään salaseura vaan Bedfordia keskuspaikkanaan pitävä kristillinen laho nimeltä Panacea-seura. Seura julisti omaavansa mystisen menetelmän, joka parantaisi kaikki taudit, ja lahjoitti menetelmällä käsiteltyjä liinoja kiinnostuneille ympäri maailmaa. Suomessa Panacea-seuraa oli tehnyt tunnetuksi Ruusu-Ristin johtaja Pekka Ervast, ja Saarenheimo oli ollut yksi uteliaista.¹³⁷

Uusi Suomi otti selvää Panacea-seuran vaikutuksesta Suomessa ja kertoi, että seuraan ja sen menetelmään tutustuneiden henkilöiden joukossa oli ”huomattavassakin asemassa olevia, tunnettuja ja sivistyneitä kansalaisia”. Lehti piti jo varsin varmana sitä, että Tattarisuon löydön takana oli taikomistarkoitus. Väitettä perusteltiin muun muassa tavalla, jolla ruumiinosat oli järjestetty lähteeseen ja josta lehti esitti aiemmin julkisuudessa vaietun. Myös lehteen haastateltu Ervast uskoi ruumiinosien olleen välikappaleita noituuden harjoittamisessa. Kaiken kaikkiaan *Uusi Suomi* epäili ruumishuoneella harjoitetun noituutta sen verran suurella mittakaavalla, että Saarenheimo tuskin voisi olla päätekijä:

¹³⁵ Helsingin Sanomat 7.10.1931.

¹³⁶ Helsingin Sanomat 8.10.1931; Svenska Pressen 7.10.1931.

¹³⁷ Helsingin Sanomat 9.10.1931.

Saarenheimon luona ruumishuoneessa on käynyt tuontuostakin vieraita, joista useimmat ovat olleet hyvin puettuja ja tehneet sivistyneeseen säätyyn kuuluvien vaikutuksen. Jos ruumishuoneessa on harjoitettu taikatemppuja, niin on luultavinta, että johtajana on ollut joku muu, Saarenheimoa älyllisesti ja sosiaalisesti korkeammalla tasolla oleva henkilö ja että Saarenheimo on ollut vain kuuliainen palvelija, joka on hankkinut tilaisuuden ruumiiden silpomiseen.¹³⁸

Uuden Suomen epäilyt kohdistuivat nyt Panacea-seuran suuntaan. Lehti selvitti omatoimisesti, oliko Suomesta lähtenyt viime aikoina Englantiin nestelähetyksiä, joiden sisällöstä ei ollut varmaa tietoa. Mitään epämääräistä ei kuitenkaan ilmennyt.¹³⁹

Epäilemättä Panacea-seuran uskomukset messiaanisine odotuksineen olivat poikkeuksellisia, mutta ruumiiden silpominen ei liittynyt niihin millään tavalla. Helsingin rikospoliisi oli kuitenkin ottanut tehtäväkseen tutkia kaikki johtolangat huolella. Niinpä se pyysi Scotland Yardin apua selvittääkseen Saarenheimon yhteyden Panacea-seuraan. *Uusi Suomi* innostui asiasta kovin: ”Scotland Yard Helsingin rikospoliisin auttajana! Lienee ensimmäinen kerta, jolloin tämä maailman mainehikkain poliisijärjestö myötävaikuttaa Suomessa tapahtuneen rikoksen selvittämisessä”.¹⁴⁰ Ilmeisesti tutkimuksissa ei paljastunut mitään merkittävää, mutta niiden seurauksena myös englantilaiset sanomalehdet kiinnostuivat Suomessa sattuneesta ruumiinsilvontatapauksesta.¹⁴¹

Ruumishuoneen yöllisten vieraiden henkilöllisyys kutkutti pääkaupunkiseudun sanomalehtien uteliaisuutta. Vieraiden kerrottiin olleen hyvin puettuja miehiä, *Suomen Sosialidemokraatti* kirjoitti knallipäisistä herroista.¹⁴² *Uuden Suomen* suorittamien tiedustelujen mukaan monet alueella asuvista olivat kyllä aikoneet ilmoittaa epäilyttävästä liikehdinnästä viranomaisille, mutta jättäneet sen sitten tekemättä. Lehti piti syytä tähän selvänä:

Lähitaloissa asuu etupäässä yksinkertaista työläisväestöä, jolta on tässä suhteessa puuttunut arvostelukykyä ja rohkeutta. ”Kukapa meidän puheitamme olisi kuitenkaan uskonut”, sanovat he alistuvaisina saamattomuuteensa selitykseksi, kun heiltä sitä tiedustelea.¹⁴³

¹³⁸ *Uusi Suomi* 10.10.1931.

¹³⁹ *Uusi Suomi* 10.10.1931.

¹⁴⁰ *Uusi Suomi* 12.10.1931.

¹⁴¹ *Helsingin Sanomat* 10.11.1931 ja *Helsingin Sanomat* 13.11.1931.

¹⁴² *Suomen Sosialidemokraatti* 9.10.1931.

¹⁴³ *Uusi Suomi* 9.10.1931.

Hufvudstadsbladet katsoi tapauksen yhteyden taikauskoon käyvän yhä selvemmäksi. Saarenheimon ja hänen joukkonsa kerrottiin harjoittaneen mustaa magiaa. Lehden mukaan oli useita kansainvälisiä yhteisöjä, jotka askartelivat tällaisten mystisten ongelmien parissa ja yrittivät yöllisissä seremonioissaan muun muassa puhua kuolleiden kanssa. Tapauksen kansainvälinen ulottuvuus korostui *Hufvudstadsbladetin* tulkinnassa:

I synnerhet då man jämför allt det som nu framkommit i Tattarmossmysteriet med utländska mystikers metoder, finner man fullt överensstämmande punkter. Dessa utländska, speciellt amerikanska, franska och engelska sällskap, bestå dock av personer med boklig blidning. I detta sammanhang förtjänar nämnas att Saarenheimo varit bosatt i Amerika.¹⁴⁴

Myös joissakin poliisin yleisöltä saamissa vihjekirjeissä vedettiin yhteys salatieteiden ja Amerikan välille. Eräs sairaanhoitajar kirjoitti Laihialla jonkun kirjailijana itseään pitävän mieshenkilön häirinneen naapureitaan merkillisellä käytöksellään. Kun miehelle oli asiasta huomautettu, hän oli vastannut harrastavansa salatieteitä. Mies kertoi tämän olevan hyvin tavallista Amerikassa, jossa hän oli jonkin aikaa asunut, ja mainitsi tarvitsevansa harrastukseensa muun muassa vainajien jätteitä.¹⁴⁵

Panacea-seurasta olivat kiinnostuneita erityisesti pääkaupunkiseudun lehdet. Noituudesta kirjoitettiin myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella, mutta jos kirjoituksia ei ollut suoraan kopioitu pääkaupunkiseudun lehdistä, *Musta raamattu* sai Panacea-seuraa enemmän huomiota.¹⁴⁶ Ensimmäisenä pääkaupunkiseudun lehdistä *Svenska Pressen* antoi synninpäästön Panacea-seuralle. Lehti katsoi *Mustan raamatun* olevan nyt tärkeämpi johtolanka viitaten *Kotka Nyheterin* kirjoitukseen aiheesta:

Tidningen Kotka Nyheter har fäst uppmärksamheten härpå och belyst frågan i en artikel, varur vi tagit några uppgifter. Denna bok spelade för 30 à 40 år sedan och även senare en mycket betydande roll bland de breda lagren av folket. I köken och drängstugorna på landet kunde man ofta höra denna bibel nämnas som ett medel till nående av kunskap i trolleri eller som nyckeln till intimt umgänge med mörkrets furste och hans anhang.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Uusi Suomi 9.10.1931.

¹⁴⁵ Kirje, saapunut 5.12.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

¹⁴⁶ Savon Sanomat 10.10.1931.

¹⁴⁷ Svenska Pressen 12.10.1931.

Kansatieteilijä Rikkonen ei seurannut sivusta tapauksen tiimoilta käytyä keskustelua. Lokakuun puolivälissä hän julkaisi kirjasen nimeltä *Vainajainpalvontataikoja*, jossa hän käsitteli taikauskoa yleisemmällä tasolla kuin aiemmin. Tattarisuon tapaukseen kuitenkin viitattiin kirjasen alaotsikossa, ja teos oli mitä ilmeisimmin suunnattu tyydyttämään tapauksen herättämää tiedonnälkää.

Rikkosen näkemys Tattarisuon taikureista näytti muuttuneen lyhyessä ajassa, sillä nyt hän kirjoitti: ”Ja mitäpä muuta kuin pakanuudenaikaista taikauskoista perua ovat nuo viime vuosikymmenen kuluessa meidänkin maassamme sangen monilukuisiksi käyneiden salaseurojen mystilliset rituaalit, joissa ihmisen luut, jäsenet ja veri kuuluvat näyttelevän mitä tärkeintä osaa”.¹⁴⁸ Vielä pari viikkoa sitten Rikkosen taikurit olivat vaikuttaneet kansanmiehiltä, mutta nyt hän asetti muiden tavoin keskiöön salaseurat ja näiden mystiset rituaalit. *Suomen Sosialidemokraatti* piti todennäköisenä, että löydön takana oli kokonainen rikollis- tai mystikkoliiga.¹⁴⁹ Kun tutkimukset lokakuun loppupuolella tuntuivat pysähtyneen, lehti hermostui ja julisti:

Tattarisuon salaisuus on selvitettävä. Sitä ei saa painaa villaisella. Tiedot viime päivinä arveluttavan niukkoja. [...] Tutkimuksia on välttämättömästi jatkettava ja juttu on selvitettävä paljastukoonpa mitä tahansa. Nyt jo kulkee ulkomaiden lehdissä mitä merkillisimpiä ”tietoja” tästä asiasta, eikä niitä voida saada millään muulla tavalla hälvennetyksi kuin paljastamalla asian täydellisesti.¹⁵⁰

Kirjoitus muistuttaa etäisesti lääketieteen opiskelijoita koskevan teorian yhteydessä lainattua pikkuvirkailijan kirjettä. Molemmissa epäiltiin enemmän tai vähemmän avoimesti, että poliisi ei ollut toiminut tehtävässään puolueettomasti. Tutkimuksissa oli tullut vastaan kiusallisia yksityiskohtia, joten ne oli jätetty kesken tai suunnattu toisaalle.

On luontevaa olettaa, että *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksen taustalla vaikuttaa otaksuma, jonka mukaan mystikkoliigan jäsenet olisivat kuuluneet yhteiskunnan ylempiin sosiaalisiin kerroksiin. Samasta syystä myös pikkuvirkailija oli arvellut tapausta peiteltyyn. Toisessa vihjekirjeessä, joka saapui poliisille pari päivää *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksen jälkeen, kirjoitettiin Suomessa ennenkin silvotun

¹⁴⁸ Rikkonen 1931b. Päiväty 16.10.1931.

¹⁴⁹ Suomen Sosialidemokraatti 15.10.1931.

¹⁵⁰ Suomen Sosialidemokraatti 26.10.1931.

ruumiita, nimittäin sisällissodassa, ja lisättiin: ”Kansan keskuudessa kiertää huhu että asian painetaan villasella ja että Helsingin rikospoliisi ei ole tehtävänsä tasalla”.¹⁵¹ On toki mahdollista, että *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksella olisi ollut suora vaikutus tähän nimenomaiseen kirjeeseen, mutta tuntuu silti uskottavalta, että kirjeessä mainittu huhu todella kiersi kansan keskuudessa.

Tämän ensisijaisesti kaupunkilaisen käsityksen knallipäisten herrojen salaseurasta kiteyttää Aarne Haapakoski *Mustalaissuon arvoituksessa*. Kirjan K. CC. Klubi on kansainvälinen, hämäräperäinen salaseura, jonka jäsenien yhteinen päämäärä on pyrkiä yli-ihmisastetta kohti, jonka heidän oppi-isänsä Nietschze [sic] on heille hahmotellut. Klubin tiloista löytyy ylellisesti kalustettu, kaikin puolin loistelias ravintola, jossa ruokalistakin on ranskaksi. Jäsenet edustavat eri kansallisuuksia ja poliittisia suuntauksia, mutta yhteisen päämäärän takia he ovat valmiita vaikenemaan yksilöllisistä mielipiteistään. Kirjassa mainitaan myös toinen salaseura, Vihreänvyön ritarit, jolla on ilmeisesti jonkinlainen yhteys K. CC. Klubiin. Vihreänvyön ritarit vaikuttaa vieläkin salaperäisemmältä järjestöltä, josta lukija saa tietää vain sen verran, että sen toiminta on keskittynyt Pariisiin ja Lontooseen.¹⁵²

K. CC. Klubissa Haapakoski näyttää piirtävän karikatyyrin vapaamuurareihin 1930-luvulla liitetystä käsityksistä. Klubi on kansainvälinen ja siten lähtökohtaisesti epäisänmaallinen, eikä politiikasta saa puhua sen piirissä. Muun yhteiskunnan kärsiessä niukkuudesta K. CC. Klubin jäsenet rypevät rikkauksissa. Heidän päämääränsä ovat hämäreitä ja heidän toimintaansa johdetaan jostakin muualta. Huomionarvoista on myös se, että Vihreänvyön ritareiden kautta Haapakoski liittää tällaiset epäilyttävät salaseurat Ranskaan ja Englantiin aiemmin lainatun *Hufvudstadsbladetin* kirjoituksen tavoin.

Kansainvälisiä yhteyksiä kohtaan tunnettu epäluuloisuus saattoi etenkin suomenkielisen lehdistön osalta liittyä myös erääseen sotien välisen ajan suurista poliittisista kysymyksistä, ruotsinkielisten ja aitosuomalaisien väliseen kieliriitaan. Enimmäkseen oikeistolaiset aitosuomalaiset karsastivat ruotsin kieltä ja pyrkivät kaventamaan ruotsinkielisten oikeuksia Suomessa. Kieliriita saavutti huippunsa juuri vuosina 1931–1932, kun eduskunnassa käsiteltiin maalaisliiton vaatimuksia Helsingin yliopiston

¹⁵¹ Kirje, saapunut 29.10.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

¹⁵² Haapakoski 1990, 140-145.

täydellisestä suomalaistamisesta ja suomen kielen määräämisestä Suomen ainoaksi viralliseksi kieleksi.¹⁵³

Maalaisliitossa ja kokouksessa aitosuomalaisuudella oli huomattavasti kannattajia, joita tukivat Akateemisen Karjala-Seuran ylioppilaat ja muut kansallismieliset oikeistopiirit. Liikkeessä kietoutuivat toisiinsa fennomania, herraviha ja muukalaiskammo.¹⁵⁴ Epäilemättä aitosuomalaiset olisivat suhtautuneet erittäin epäluuloisesti myös K. CC. Klubin kaltaiseen kansainväliseen salaseuraan, ja everstilutnantti Susitaipaleen helmikuussa 1932 tekemä vapaamuurareita koskeva ilmianto nousi pitkälti samasta maaperästä.

Huhu vapaamuurarien osallisuudesta Tattarisuon löytöön kiersi jo syksyllä 1931, mutta käyttämässäni lehtiaineistossa se nousee esille eksplisiittisesti vain kerran.¹⁵⁵ Näyttää siltä, että vapaamuurareita alettiin epäillä yleisemmin vasta Susitaipaleen ilmiannon jälkeen. Muutenkin erilaisia uskonnollisia yhdistyksiä esiintyi varsin vähän epäilyjen yhteydessä: esimerkiksi Ruusu-Ristiä ja Pekka Ervastia kohtaan ei sanomalehdissä esitetty syytöksiä, vaikka siihen olisi ollut otollinen tilaisuus Panacea-yhteyden tultua ilmi. Poliisin saamissa kirjeissä Ervast tosin mainittiin useampaan otteeseen henkilönä, jonka toiminta kannattaisi tutkia huolellisesti.¹⁵⁶

Pääsääntöisesti rikoksesta epäilty mystikkoliiga näyttää jääneen merkillisen kasvottomaksi. Tämä loi epäilyksen ilmapiirin, joka tässä tapauksessa purkautui yleisön keskuudessa lähinnä ”herroihin”. On syytä täsmentää, että yölliset vieraat jäivät arvoitukseksi: tutkimuksissa ei koskaan selvinnyt, oliko ruumishuoneella todella käynyt tuntemattomia miehiä.¹⁵⁷

¹⁵³ Virrankoski 2001, 824-825.

¹⁵⁴ Virrankoski 2001, 795-796.

¹⁵⁵ Helsingin Sanomat 30.10.1931.

¹⁵⁶ Kirje, päivätty 14.10.1931; päiväämätön kirje vuodelta 1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

¹⁵⁷ Ahtokari 2000, 140.

5. Analyysi

5.1. Teorialuokkien erittelyä

Erityisyydestään huolimatta edellisessä luvussa luokiksi pelkistetyt teoriat ja tulkintasuuntaukset ammensivat samoista aineksista. Niillä pyrittiin vastaamaan Tattarisuon löydön herättämiin kysymyksiin, joihin palattiin eri yhteyksissä kerta toisensa jälkeen. ”Turhaan kysytään siellä niinkuin täällä kotonakin: mitä varten? Ja miten se kaikki on ollut mahdollista?”, hämmästeltiin *Helsingin Sanomien* Pirstaleita-palstalla.¹⁵⁸

Kysymys syyllisen tai syyllisten tarkoitusperistä vaivasi yleisöä muita kysymyksiä enemmän. Yritykset vastata tähän kysymykseen osoittautuivat toistuvasti epätydyttäväksi. Kuitenkin uudet yritykset rakentuivat niitä edeltäneiden pohjalle keskittyessään tyypillisesti sellaisiin vaihtoehtoihin, jotka aiemmin oli hylätty epätodennäköisinä tai epäuskottavina.

Ensimmäisen vaiheen selitysyrityksiä olivat mustalaisteoria ja himomurhateoria. Esittämällä mustalaisten taikauskoa selitykseksi tapaukseen sanomalehdistö ja etnisesti suomalainen valtaväestö, jota lehdet edustivat, sysäsivät syyllisyyden järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolelle. Olemassa oleva vastakkainasettelu ”meidän” ja ”niiden” välillä tarjosi valtaväestölle mahdollisuuden väistää syytökset omassa piirissään. Tulkintani mukaan myös esimerkiksi venäläisiin ja muihin etnisiin tai kulttuurisiin vähemmistöihin kohdistuvat yksittäiset syytökset edustavat samanlaista selitysyritystä.

Himomurhateoria perustui vastaavanlaiseen vastakkainasetteluun, jonka oululainen *Kaiku* muotoili erikoisesti: ”Malmin mysteerio vielä selviämättä, mutta kysymyksessä on joka tapauksessa joko järjellisen tai hullun ihmisen tekemä rikos”.¹⁵⁹ Tutkimusten alkuvaiheessa poliisi epäili teosta mielenvikaista ihmistä, ja sanomalehdissä tälle

¹⁵⁸ *Helsingin Sanomat* 11.10.1931.

¹⁵⁹ *Kaiku* 20.9.1931.

oletukselle omistettiin paljon huomiota. Koska teossa ei tuntunut olevan mitään järkeä, ajateltiin, että tekijäkään ei voinut olla järjissään.

Kun vahtimestari Saarenheimoa koskeva epäily oli tullut julki, sanomalehdet pyrkivät antamaan hänestä mahdollisimman häiriintyneen kuvan. Tulkintani mukaan oli tärkeää olettaa rikollinen mielisairaaksi, sillä hullun tekemänä kauhistuttavankaan rikoksen ei koettu heittävän varjoa koko yhteiskunnan ylle. Syyllisyys pyrittiin sysäämään vain yhden, epänormaalin yksilön harteille.

Hieman myöhemmin lehdissä kirjoitettiin lääketieteen ylioppilaita koskevasta teoriasta. Myös *Ajan Sanan* epäily ihmislihan myynnistä sai huomiota osakseen, vaikka muissa lehdissä sitä käsiteltiin pääsääntöisesti kieltävään sävyyn. Näissä uudemmissa teorioissa tekijän ei enää väitetty kuuluvan etniseen tai kulttuuriseen vähemmistöön, eikä häntä liioin oletettu henkisiltä ominaisuuksiltaan vajavaiseksi tai häiriintyneeksi. Sen sijaan rikoksen tarkoitusperien oletettiin kytkeytyvän rationaaliseen taloudellisen hyödyn tavoitteluun.

Kun ruumiinosia tulkittiin varastetun myytäväksi, Tattarisuon löytö esitettiin todisteena kylmäverisestä yrityksestä hyötyä tilanteesta mistään perinteisesti pyhäksi koetusta piittaamatta. Käsittämättömältä vaikuttanut rikos tuli näin käsitettäväksi, eikä sen tekijään tarvinnut liittää mitään moraalitonta ja rikollista mieltä merkillisempiä ominaisuuksia. Näin syyllisyys jäi järjestäytyneen yhteiskunnan (”meidän”) piiriin, mutta tarkoitusperien rationaalisuus teki niistä vähemmän häpeällisiä.

Teoria salaseurasta, joka tarvitsi ruumiinosia mystisiin menoihinsa, tuli lehdissä esiintyneistä ja tässä erotelluista tulkintasuuntauksista lähimmäksi tapauksen myöhemmin saamaa ratkaisua. Muiden teorioiden puolesta näyttöä oli vähän, joidenkin puolesta ei sitäkään. Monien näyttää kuitenkin olleen vaikea hyväksyä tätä teoriaa, johon sisältyi useita kiusallisia oletuksia.

Ensinnäkin tekijät oletettiin salaseurateoriassa etnisesti ja kulttuurisesti suomalaisiksi, vaikka tämä pyrittiin häivyttämään painottamalla salaseurojen kansainvälistä luonnetta. Toiseksi tekijöiden harkittu toiminta taikaukonsa harjoittamiseksi sopi huonosti yhteen mielenvikaisuusoletuksen kanssa, mikä tunnustettiin myös lehtikirjoituksissa.

Esimerkiksi *Herättäjässä* tämä vastakkainasettelu muotoiltiin seuraavasti: ”Jatkuva tutkimus kai selvittää, ovatko kysymyksessä tavalliset mielisairaavat vaiko jonkun salaopin lumoihin joutuneet, henkisen tasapainon ja arvostelukykynsä menettäneet ihmispoloiset”.¹⁶⁰ Kolmanneksi, vaikka tekijöiden toiminta oli harkittua, se ei ollut rationaalista, sillä heidän motiivinsa perustuivat taikauskoon.

Teoria mystisistä menoista edellytti siis oletuksen, että taikausko ei ollut suomalaisten keskuudesta vielä kokonaan kadonnut. Itse asiassa näin oli epäilty jo mustalaisteorian lehtikäsittelyn yhteydessä, mutta tuolloin oletus oli jäänyt vaille laajempaa vastakaikua. Skandaali Tattarisuon jäsenlöydöstä oli kehittynyt jo ennen kuin huomio siirtyi taikauskoon.

5.2. Jäsenlöydöstä Tattarisuon tapaukseksi

Tattarisuon tapauksen saamaa laajaa huomiota käsiteltiin sanomalehdissä paljon. Näin lehdet tavallaan reflektoivat omaa toimintaansa, sillä Tattarisuon jäsenlöydöstä syntynyt tapaus oli pääosin juuri niiden aikaansaannosta. On syytä panna merkille, että tapauksen saamasta huomiosta kirjoitettiin eniten *Helsingin Sanomissa* ja *Uudessa Suomessa*, jotka vastaavasti uutissivuillaan käsittelivät itse jäsenlöytöä ja siihen liittyviä tutkimuksia lehdistä laajimmin ja ahkerimmin. Uutiset loivat kohun, jota reflektoidessaan kolumnit ja pakinat uhrasivat sille entistä enemmän huomiota.

Itse kohusta kirjoittaessaan sanomalehdet painottivat tyypillisesti, että tapaus oli herättänyt huomiota myös maamme rajojen ulkopuolella. Erityisesti *Uusi Suomi* palasi tähän kerran toisensa jälkeen. Häväistysrikoksesta oli seurannut häpeä, joka ”meidän” oli nyt kestettävä ulkomaiden silmissä.¹⁶¹ Eräässä poliisin saamassa vihjekirjeessä jopa epäiltiin, että Neuvostoliiton poliittinen poliisi G.P.U. olisi silponut ruumiit ja upottanut ne suolähteeseen pilatakseen Suomen kansan maineen.¹⁶²

¹⁶⁰ Herättäjä 16.10.1931.

¹⁶¹ Uusi Suomi 9.10.1931; Uusi Suomi 11.10.1931.

¹⁶² Kirje, päivätty 26.10.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

Sanomalehdet korostivat, että kyse on kauheista rikoksista jopa aikana, joka ylipäänsä on rikollinen.¹⁶³ Tämä oli toinen keskeinen teema: jäsenlöytö ja silpomiset nähtiin oireena jostakin yhteiskunnallisesta sairaudesta. *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan meneillään oli ”Suomen ’Rasputin’-kausi”, jonka selvin tunnusmerkki nähtiin Tattarisuon rikoksessa, ja *Maakansa* katsoi itse aikakauden olevan sairas.¹⁶⁴

Kolmatta teemaa on sivuttu jo salaseurateorian yhteydessä: monien lehtikirjoittajien oli selvästi vaikea käsittää Tattarisuon tapauksen kaltaisen rikollisuuden esiintymistä Helsingin seudulla. Ylipäänsä pääkaupungin välitön läheisyys koettiin tapauksen yhteydessä jotenkin kiusalliseksi. *Helsingin Sanomien* Pirstaleita-palstalla edellä mainitut kolme teemaa punottiin yhteen:

Ei näy riittävän maamme arvoa muun maailman silmissä halventamaan edes kaikki se inhottavuus, jota Tattarisuon löydön paljastuminen monenlaisine sivuilmiöineen on viime aikoina täällä levittänyt. Sekin on tosin jo yksin hankkinut meille yhtä suuren kuin epäilyttävän huomion muissa maissa, joiden sanomalehdet nyt suurin otsikoin ja ihmettelevin kysymyksin kertovat sitä, mitä Helsingistä, Suomen pääkaupungista, kuuluu ja mille ei, törkeydessä ja raakuudessa, sanota helposti vertoja löydettävän. Ruumiiden häpäiseminen, vainajain maallisten jäännösten silpominen ja sirotteleminen soihin y.m., sehän on jo sellaista inhottavuutta, jota ei voida terveissä yhteiskunnissa käsittää.¹⁶⁵

Tässä kuvauksessa rikosta ei kytketä taikauskoihin tarkoitusperiin, vaan jo pelkkien tekojen tulkitaan kertovan epäterveestä yhteiskunnasta. Raakalaismainen rikos on vertaansa vailla, ja koska pääkaupunki näyttäytyy pienoiskuvana koko maasta, on koko Suomi kokenut muun maailman silmissä arvonalennuksen kohun johdosta. On mahdotonta arvioida, millainen kohusta olisi kehittynyt, jos jäsenlöytö olisi tehty jossakin muualla Suomessa.

Monissa lehdissä paheksuttiin kohun lietsomista sensaatiohakuksilla lehtijutuilla. *Maakansan* pakinoitsija Aatami uskoi ”Tattarisuon jutun tapaisilla törkeyksillä” mässäilyn rappeuttavan kansan moraalia, mikä jälleen heijastuisi muun maailman

¹⁶³ *Maakansa* 10.10.1931, *Suomen Sosialidemokraatti* 9.10.1931 ja *Uusi Suomi* 9.10.1931.

¹⁶⁴ *Maakansa* 10.10.1931; *Suomen Sosialidemokraatti* 9.10.1931.

¹⁶⁵ *Helsingin Sanomat* 11.10.1931.

käsitykseen Suomesta.¹⁶⁶ *Helsingin Sanomissa* arveltiin, että rikoksen yksityiskohtien esittely saattaisi johtaa jopa esimerkin seuraamiseen.¹⁶⁷

Mielenkiintoinen sivujuonne tapauksessa oli yleisön aktiivinen osallistuminen sen selvittämiseen: lehtikirjoitusten ohella tästä todistavat poliisille lähetetyt vihjeet ja ilmiannot. *Helsingin Sanomien* pakinoitsija Tiitus kirjoitti otsikolla ”K5n k1ns1 3ts2 r1tk13s22 1rv43t5ks2n”¹⁶⁸ pakinan lokakuun alussa julkaistun salakirjoituksen saamasta runsaasta palautteesta. Salakirjoituksen ratkaisuja oli Tiituksen mukaan lähetetty lehden toimitukseen ympäri Suomea, eikä mikään kansalaisryhmä ollut malttanut pysytellä erossa asiasta. Tapaus oli tuonut esille, mikä määrä amatöörisalapoliiseja Suomessa olikaan:

Joka tapauksessa näemme, että Suomen kansa on harrastuksella ja opikseen lukenut sekä Conan Doyle’n että muita eteviä salapoliisikirjoja. Eikä oppi ojaan kaada. Uusia kotimaisia Sherlock Holmeseja ilmestyy eri tahoilla niinkuin sieniä metsään lämpimillä syysateilla. Eräs vastaajista, nimittäin Raudaskylästä, onkin liittänyt ratkaisuunsa seuraavan peräkaneetin: ”P. S. Ellei ratkaisuni tulisi tarpeeksi ajoissa (siis jos se on jo enemmän selitetty) voittehan jättää kirjeen hra Tiitukselle osoitukseksi, että salapoliisitaipumuksia on vähän joka miehellä, kiitos laajan ammattikirjallisuuden! Ehkäpä hän sitäkin tietoa joskus tarvitsee.”¹⁶⁹

Maakansan Aatami oli pakinassaan osoittanut kiitoksensa sensaation syntymisestä poliiseille, ”meidän ’Sherlok Holmeseillemme’, jotka ovat osoittaneet aivan ihmeteltävää tärkeäsitekeytymisen taitoa ja salaperäisyyttä tutkimustensa syventämisessä ehkäpä kuukausia kestäväksi”.¹⁷⁰ Sanalla sanoen Tattarisuon tapaus samastui englantilaisen salapoliisikirjallisuuden arvoituksellisiin rikosjuttuihin, minkä seurauksena yleisö osoitti moraalisen närkästyksen lisäksi innostusta tapauksen johdosta. Tulkintani mukaan *Uuden Suomen* entusiastisessa vastaanotossa Scotland Yardin antamalle avulle oli kyse samasta ilmiöstä: Suomessa oli viimeinkin kansainvälisen mittakaavan jännittävä rikosjuttu, ja kaikki kantoivat kortensa kekoon tapauksen ratkaisemiseksi.

¹⁶⁶ Maakansa 8.10.1931.

¹⁶⁷ *Helsingin Sanomat* 11.10.1931.

¹⁶⁸ So. ”Kun kansa itse ratkaisee arvoituksen”.

¹⁶⁹ *Helsingin Sanomat* 9.10.1931.

¹⁷⁰ Maakansa 8.10.1931.

Tässä yhteydessä on mainittava, että kohun yhteydessä esiintyi myös toisenlaisia puheenvuoroja. Tattarisuon jäsenlöydöstä oli kehittynyt suuri sensaatio, tapaus, joka näytti jättävän varjoonsa muut ja todennäköisesti tärkeämmät uutisaiheet. Esimerkiksi *Suomen Sosialidemokraatin* sivuilla oli tilaa täysin vastakkaisille kannoille. Eräässä kirjoituksessa lehti vaati rikosta selvitettäväksi mitä pikimmiten¹⁷¹, mutta toisessa pakinoitsija Pilatus kyseenalaisti tällaisen vaatimuksen:

Mikä patentti tuolla Tattarisuon jutulla sitten on, että juuri se täytyisi saada selvitetyksi? Onhan näinä aikoina tapahtunut muitakin juttuja, joihin ei näytä kirveelläkään päästävän käsiksi. Eikä niistä ole enää kukaan puhunut mitään.¹⁷²

Muita kotimaisia uutisaiheita syksyllä 1931 olivat muun muassa lapuanliikkeen omavaltaisesti sulkemien työväentalojen avaaminen, kyyditysten oikeuskäsittelyt ja kansainvälisen kultakannan hajoaminen. *Hufvudstadsbladetissa* pakinoitsija Long John vitsaili: ”En kroppsdel som man i detta nu mycket intresserar sig för är statens myntfot”.¹⁷³ Saarenheimon äidin hauta avattiin suurten odotusten vallitessa samana päivänä, jona Suomen Pankki päätti luopua kultakannasta. Tattarisuon jäsenlöytö ja Malmin haudoista paljastuneet silvotut ruumiit saivat sanomalehdet ja yleisön unohtamaan suhteellisuudentajunsa useammin kuin kerran. Viimeisen yleisöpuheenvuoron annan *Helsingin Sanomien* mielipidepalstalle kirjoittaneelle Urho Karhunmäelle:

Kuulkaapa rakkaat kanssasisaret ja veljet! Emmeköhän tee tästä asiasta turhanpäin liian paljon syltystä! Tietysti nykyajan ihmisen veri vaatii sensaatiota, tiedä, vaikka kuuluisa Saarenheimokin olisi ollut siitä tietoinen, mutta tarvitseekohan tätä henkistä kokaiinia jakaa ja nauttia päivästä toiseen näin arveluttavan suurissa annoksissa?

Todennäköisesti ei ole edes murhaa tapahtunut, vaikka ”tosiasiallisesti” niitä joka puolella maata tapahtuu melkein joka päivä. Mitä aihetta tähän hirveään kiihtymykseen kaikissa piireissä?¹⁷⁴

¹⁷¹ Suomen Sosialidemokraatti 26.10.1931. Ks. edellä s. 46.

¹⁷² Suomen Sosialidemokraatti 28.10.1931.

¹⁷³ Hufvudstadsbladet 9.10.1931.

¹⁷⁴ Helsingin Sanomat 11.10.1931.

5.3. Lehtiaineiston ja vihjekirjeiden erilaiset painotukset

Luvussa 5.1. erittelin Tattarisuon tapauksen ratkaisuksi ehdotettuja teorioita sekä syitä niiden esittämiseen ja hylkäämiseen. Teorioista pitkäikäisimmäksi osoittautui teoria mystisestä kultista tai salaseurasta. Kevättalvella 1932 julkisuudessa käsitelty vapaamuurariteoria jatkoi tätä tulkintasuuntausta.

Kuten edellä totesin, salaseurateoria osui myös todellisuudessa lähimmäksi poliisitutkimusten tuloksia ja rikoksen varsinaista ratkaisua. Eräässä suhteessa ratkaisu kuitenkin poikkesi teoriasta: työläistaustaiset tekijät eivät vastanneet odotuksia kansainvälisestä ja yläluokkaisesta salaseurasta. *Suomen Sosialidemokraatin* uutinen rikoksen ratkaisusta oli otsikoitu nasevasti: ”Yksiä pulliaisia – Tattarisuon sankarit”.¹⁷⁵

Niin ikään syyllisten motiiviksi paljastui karkea ja kansanomainen taikausko, josta puuttui täysin lehtikirjoituksissa viljelty kansainvälisen mystisten virtausten ja okkultismin leima. Aiemmin avaamieni vastakkainasettelujen puitteissa voidaan todeta, että lopulta syylliset löytyivät ”meidän” joukostamme. Skandaalista ja siitä seuranneesta häpeästä ei siis voinut sanoutua irti sysäämällä vastuu yhteiskunnan ulkopuolelle tai sen marginaaleihin.

On mielenkiintoista huomata, kuinka yleisön poliisille lähettämässä vihjekirjeissä taikauskoa lähestyttiin pääsääntöisesti hyvin eri tavalla kuin lehtikirjoituksissa. Vihjekirjeissä mainittiin nimeltä noitia tai noitina tunnettuja henkilöitä, joiden puuhia kannattaisi tutkia. Kahdessa kirjeessä oli mainittu myös päätekijäksi myöhemmin osoittautunut Noita-Kallion nimellä tunnettu ajuri Vilho Kallio, joka oli harjoittanut noituutta Helsingin seudulla jo vuoden 1910 tienoilla.¹⁷⁶

Lukuisten ilmiantojen taustalla vaikutti varmasti poliisin lokakuussa 1931 lupaama 10 000 markan palkkio tapauksen ratkaisemiseen johtavasta vihjeestä. Todennäköisesti palkkio kannusti ilmiantoihin, jopa tekaistuihin. Siitä huolimatta ilmiantojen sisältämien tulkintojen luonteesta voidaan päätellä monenlaisia asioita, sillä ne poikkesivat varsin

¹⁷⁵ Suomen Sosialidemokraatti 30.9.1932.

¹⁷⁶ Kirje, päivätty 6.12.1931; päiväämätön kirje vuodelta 1931; poliisiraportti. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

paljon lehtikirjoitusten valtavirrasta. Sanomalehtiaineistoon verrattuna vihjekirjeissä selvästi yliedustettuja ovat lääketieteen ylioppilaita ja noituuden harjoittajia koskevat syytökset.

Tulkintani mukaan Tattarisuon tapausta koskevien lehtikirjoitusten ja yleisön poliisille lähettämien vihjekirjeiden sisällölliset eroavaisuudet kertovat laajemmasta tapauksen merkitystä koskevasta tulkinnallisesta erosta. Edellä on jo esitetty, kuinka lehtikirjoitukset ja niissä esitetyt teoriat ilmensivät huolta siitä, että Helsingin ja sitä kautta Suomen maine terveenä yhteiskuntana on kyseenalaistettu ja saatettu häpeään muun maailman silmissä. Huoli oli jatkuvasti esillä eliittien eli sisäpiirijulkisuuksien hallitsemassa mediavälitteisessä julkisuudessa, mutta yleisön vihjekirjeissä, joiden olen tulkinnut edustavan suoremmin arkijulkisuutta, sitä sivutaan vain harvoin.

Suomen maineesta kannetun huolen sijasta vihjekirjeissä esiintyy huoli koskien sitä, että tekijät ovat läheisissä suhteissa vallanpitäjien kanssa, eikä heitä saada teoistaan vastuuseen. Joissakin kirjeissä tämä huoli esiintyy lääketieteen ylioppilaita koskevien syytösten yhteydessä. Tällaista teemaa, jota voisi luonnehtia herravihaksi, ei lehtiaineistossani esiinny lainkaan lukuun ottamatta yksittäistä kirjoitusta *Suomen Sosialidemokraatissa*.¹⁷⁷

Lehtikirjoituksissa häpeän koettiin johtuvan raa'asta rikoksesta ja karkeasta taikauskosta, josta rikos oli merkki. Tällaisen taikauskon esiintymistä Suomessa ja vieläpä pääkaupunkiseudulla oli lehtikirjoitusten perusteella vaikea hyväksyä eliittien hallitsemassa mediavälitteisessä julkisuudessa. Sen sijaan vihjekirjeissä suhtautuminen noituuteen on arkipäiväisempää: yleensä ottaen tuomitsevaa, mutta varsin luontevaa. Saatettiin esimerkiksi mainita huhusta, että Tattarisuon lähteessä olisi aarnihauta¹⁷⁸ ja epäillä, että joku taikauskoinen henkilö olisi siitä syystä etsinyt aarretta sen pohjasta.¹⁷⁹ Kaiken kaikkiaan ilmiantoja paikallisista noidista tuli ympäri Suomea, kuitenkin enimmäkseen maaseudulta.

¹⁷⁷ Suomen Sosialidemokraatti 26.10.1931. Ks. edellä s. 46.

¹⁷⁸ Suomalaisessa kansanperinteessä esiintyvä aarrekätkö, johon liittyy erilaisia maagisia ominaisuuksia.

¹⁷⁹ Kirje, päivätty 25.10.1931. Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto, Kansallisarkisto.

Jo pelkkä väite, että noituutta ja taikauskoa edelleen esiintyisi Suomessa, herätti vastustusta monissa lehtikirjoituksissa. Tällaista vastustusta esiintyi jonkin verran myös vihjekirjeissä, mutta huomattavasti sanomalehtiaineistoa vähemmän. Tulkintani mukaan yleisön keskuudessa eli arkijulkisuudessa tiedettiin varsin yleisesti, että noituutta edelleen harjoitetaan Suomessa. Sanomalehtikirjoituksissa eli mediavälitteisessä julkisuudessa tätä ei kuitenkaan tunnustettu tai haluttu tunnustaa. Mediavälitteistä julkisuutta hallitsevat eliitit joutuivat siis Tattarisuon tapauksessa pettymään suomalaiseen rahvaaseen, sillä tämä ei vastannut heidän topeliaanisia odotuksiaan Suomesta ja suomalaisista.

6. Lopuksi

Vahtimestari Saarenheimon pidätyksestä lähtien julkisuudessa esiintyi viittauksia *Mustaan raamattuun*, sillä tämä salaperäinen teos oli löytynyt Saarenheimon salatieteellisestä kokoelmasta. Myöhemmin Vilho Kallion kuulusteluissa kävi ilmi, että teos oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen ja osa ruumiinsilpojen taioista oli peräisin sen sivuilta.

Mustaksi raamatuksi on luonnehdittu erilaisia todellisia ja kuvitteellisia teoksia, mutta Tattarisuon tapauksen yhteydessä sillä tarkoitettiin lainauksista ja lehdissä esiintyneistä kuvista päätellen niin sanottua *Kuudetta ja seitsemättä Mooseksen kirjaa*.¹⁸⁰ Tarinoiden mukaan näihin kirjoihin olisi koottu juutalaisten muinainen taika- ja henkioppi, mutta todellisuudessa saksalainen Johann Scheible kirjoitti tai kokosi ne muiden lähteiden pohjalta 1800-luvun puolivälissä.¹⁸¹

Scheiblen *Kuudes ja seitsemäs Mooseksen kirja* muodostavat *grimoiren* eli maagisten oppien perusteoksen. Teos kulkeutui saksalaisten siirtolaisten mukana Yhdysvaltoihin 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja sen ensimmäinen amerikkalaispainos julkaistiin saksaksi 1860-luvulla.¹⁸² Englanninkielinen käännös ilmestyi vuonna 1880 ja levisi nopeasti edullisten pehmeäkantisten kirjojen yleistyessä vuosisadan vaihteessa.¹⁸³ Todennäköisesti kirja kulkeutui Suomeen amerikansuomalaisten siirtolaisten kautta, sillä suomeksi teos ilmestyi vuonna 1912 englanninkielisestä laitoksesta käännettynä.¹⁸⁴

Kansan parissa *Kuudes ja seitsemäs Mooseksen kirja* opittiin tuntemaan mustana kirjana tai mustana raamattuna, epäpyhänä kirjana, jonka uskottiin olevan noitien ja tietäjien tärkein opaskirja.¹⁸⁵ Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistossa on noin 50 ympäri Suomea kerättyä muistitietomerkinä, jotka kertovat mustasta kirjasta tai mustasta raamatusta, joilla siis yleensä tarkoitetaan juuri *Kuudetta ja seitsemättä*

¹⁸⁰ Esim. Helsingin Sanomat 14.8.1932.

¹⁸¹ Davies 2009, 123 ja Figur 1953, 5.

¹⁸² Davies 2009, 152 ja 206.

¹⁸³ Davies 2009, 233.

¹⁸⁴ Figur 1953, 8.

¹⁸⁵ Figur 1953, 8-11.

Mooseksen kirjaa.¹⁸⁶ Vielä 1930-luvulla kerätyissä toisoinnoissa esiintyy monia kirjaa koskevia eläviä uskomuksia.¹⁸⁷ Kirja kytkeytyi yhtäläillä suomalaisen kansanperinteeseen ja kansanomaiseen taikauskoon kuin mystiikkaan kansainvälisenä muoti-ilmiönä. Myös Saksassa maaseudun kansanparantajat ja tietäjät löysivät teoksen ja liittivät sen omiin perinteisiinsä.¹⁸⁸

Vilho Kallion kuulusteluissa kävi ilmi, että Kallio oli tutustunut *Mustaan raamattuun* Tampereella vuonna 1914. Hän oli ostanut kymmenen kappaletta kirjaa ja myynyt eteenpäin kaikki paitsi yhden, jonka hän piti itsellään. Kirjasta Kallio oli lukenut sairauksien parantamisesta ja pyrkinyt noudattamaan sen ohjeita, sikäli kuin oli niitä ymmärtänyt.¹⁸⁹ Kansanrunousarkiston mustaa kirjaa tai mustaa raamattua koskevissa tarinoissa kirja kiinnittyy tyypillisesti erilaisiin kansanparantajiin, verensulkijoihin, selvännäkijöihin ynnä muihin tietäjiin, joiden on uskottu hankkineen tietonsa kirjasta.¹⁹⁰

Kallio on helppo samastaa näihin kansanparantajiin, sillä hänkin pyrki parantamaan sairauksia kirjan avulla. Kansanrunousarkiston tarinoissa mainituista vanhan kansan tietäjistä hänet erottaa oikeastaan vain urbaani ympäristö. Ja vaikka Helsinki oli 1930-luvun alussa Suomen selvästi suurin kaupunki ja monin tavoin varsin urbaani, valtaosa kaupungin asukkaista oli edelleen muualta muuttaneita ensimmäisen sukupolven helsinkiläisiä. Vuoden 1930 väestölaskennan mukaan vain noin kolmannes kaupungin asukkaista oli syntynyt Helsingissä.¹⁹¹

Myös Kallio oli tullut Helsinkiin muualta. Hän oli syntynyt Mikkelissä 1873 ja elänyt kiertävää elämää ennen muuttoaan Helsinkiin 1905. Hän oli nähnyt pienestä pitäen kaikenlaisia näkyjä ja toiminut ajurintyönsä ohessa Helsingin seudulla jonkinlaisena kansanparantajana ja tietäjänä ainakin vuodesta 1913 lähtien.¹⁹²

¹⁸⁶ Rekola 1962, 22.

¹⁸⁷ Figur 1953, 10-16, Paakkunainen 1958, 6-8 ja Rekola 1962, 23-25.

¹⁸⁸ Davies 2009, 185.

¹⁸⁹ Vilho Kallion kuulustelupöytäkirja, päivätty 16.8.1932. Helsingin tuomiokunnan I arkisto, Kansallisarkisto.

¹⁹⁰ Paakkunainen 1958, 10.

¹⁹¹ Siipi 1962, 150.

¹⁹² Vilho Kallion kuulustelupöytäkirja, päivätty 16.8.1932. Helsingin tuomiokunnan I arkisto, Kansallisarkisto.

Juuri Kallion harjoittaman taikauskon kaltaisten kansanomaisten uskomusten esiintyminen maassa ja vieläpä sen pääkaupungissa oli mediavälitteistä julkisuutta hallitsevien eliittien mielestä häpeällistä, ja tätä häpeää käsiteltiin erilaisin strategioin. Se yritettiin lykätä mustalaisten kontollee, ja sitä yritettiin kieltää kiistämällä taikauskon mahdollisuus moderniksi miellettyllä 1930-luvulla. Häpeää kasvatti tapauksen ainakin englantilaisissa ja ruotsalaisissa sanomalehdissä saama huomio, joka viimeistään teki häpeästä suomalaisten yhteistä häpeää. Kuvaavaa on se, että suuri osa yleisön poliisille lähettämistä vihjekirjeistä käsitti paikallisten noitien ilmiantoja eri puolilta Suomea. Sanomalehdissä tällaisten tulkintojen tekemistä vältettiin niin pitkään kuin se poliisitutkimusten valossa oli mahdollista.

Tunnettu englantilainen kirjailija ja noitatutkija Montague Summers mainitsee Tattarisuon tapauksen käsitellessään noituuteen liittyviä oikeustoimia kirjassaan *Witchcraft and Black Magic*. Summersin kertoman mukaan syylliseksi Helsingin läheisyydessä tapahtuneisiin rituaalisiin ruumiinsilpomisiin oli paljastunut Malmin hautausmaan vahtimestari, mies nimeltä Saarenheimo, jolla oli yhteyksiä englantilaisiin okkultisteihin. Saarenheimo oli vaiennut rikoskumppaneistaan, mutta poliisi epäili järjestön johtajien olevan englantilaisia. Summers lainaa englantilaista lehtitietoa, jonka mukaan Scotland Yard etsi Lontoosta okkultistien johtajaa, jonka uskottiin olevan vastuussa yli 40 ihmisen murhasta Helsingissä.¹⁹³

Oireellista on, että Summers lähtee liikkeelle Malmin ruumiinsilpomisista ja päättyy rituaalimurhiin Helsingissä. Tapaus siis todella näyttää herättäneen kyseenalaista huomiota ulkomailla. Ei ole mitään syytä olettaa, että ulkomaiset lehdet olisivat välittäneet tarkistaa tietojensa todenperäisyyttä sen huolellisemmin kuin kotimaisetkaan. Ainakin englantilainen suurlehti *Daily Express* uutisoi Tattarisuon tapauksesta useaan otteeseen marraskuussa 1931 ja lähetti jopa oman kirjeenvaihtajansa Helsinkiin perehtymään tapaukseen.¹⁹⁴

Vahtimestari Saarenheimolle Tattarisuon tapaus merkitsi henkilökohtaista katastrofia. Viikko ensimmäisen pidätyksen jälkeen Saarenheimon vaimo vietiin potilaaksi Lapinlahden mielisairaalaan, jossa tämä eli loppuelämänsä. Lapsista yksi teki

¹⁹³ Summers 1946, 179-180.

¹⁹⁴ Helsingin Sanomat 10.11.1931 ja Helsingin Sanomat 13.11.1931.

itsemurhan ja toinen kärsi mielenterveydellisistä ongelmista lopun ikäänsä. Saarenheimo itse muutti tapauksen käsittelyn jälkeen pois Helsingistä.¹⁹⁵ Virallisesti hänet todettiin syyttömäksi, mutta sanomalehtien häpäisykirjoitukset todistavat edelleen Suomen oloissa harvinaislaatuista ihmisjahdistia. Eräät tapauksesta myöhemmin kirjoittaneet ovat Montague Summersin tavoin väittäneet Saarenheimoa syylliseksi siitä huolimatta, että todelliset syylliset tunnustivat tekonsa jo syksyllä 1932.¹⁹⁶

Saarenheimoa koskevien huhujen lisäksi Tattarisuon tapauksen jälkikuvaa ovat hallinneet muut jo aikoinaan perättömiksi todetut väitteet. Huhu siitä, että kuusi rikoksesta tuomittua eivät olisi todellisuudessa olleet oikeita syyllisiä, lähti liikkeelle heti heidän pidättämisenä jälkeen elokuussa 1932.¹⁹⁷ Syytä tähän on käyty läpi jo edellä: Kallio kumppaneineen ei vastannut niitä odotuksia, joita sekä mediavälitteisessä julkisuudessa että ilmeisesti myös arkijulkisuudessa Tattarisuon silpoille oli asetettu.

On mielenkiintoista huomata, että uudemmissa yhteyksissä Tattarisuon tapaus esitetään usein ratkaisemattomana rikoksena siitä huolimatta, että poliisi selvitti tapauksen jo vuonna 1932. Esimerkiksi toimittaja Markku Jokipii kirjoitti 1970-luvulla *Uudessa Suomessa* pitävänsä tapausta edelleen ”ratkaisemattomana mysteerinä” ja epäilevänsä, rangaistiinko oikeita syyllisiä. Jokipii otti jälleen esille sisäministeri von Bornin ja maaherra Jalanderin vapaamuurariyhteydet, joiden varaan everstiluutnantti Susitaival oli helmikuussa 1932 perustanut ilmiantonsa.¹⁹⁸ Kuitenkin joitakin vuosia myöhemmin Susitaival itse ohitti muistelmissaan ilmiannon poliittisena laskelmointina luonnehtien sitä ”repäiseväksi hätäkeinoksi” ja ”vikapistoksi”.¹⁹⁹ Vaikuttaa siltä, että kansanomaisen taikauskon esiintymistä sotien välisen ajan Suomessa ei ole myöhemminkään ollut sen helpompaa hyväksyä kuin 1930-luvulla.

Sosiaaliantropologi Mary Douglas on tutkinut esseessä ”Witchcraft and Leprosy”²⁰⁰ erilaisia strategioita, joilla yhteisöt käsittelevät ja torjuvat kohtaamiaan onnettomuuksia, joilta puuttuu välitön tai muuten ilmeinen selittävä tekijä. Esseessään Douglas vertailee afrikkalaisia noituuden harjoittamisesta esitettyjä syytöksiä oletuksiin, joita Pohjois-

¹⁹⁵ Ahtokari 2000, 141.

¹⁹⁶ Esim. Vil 2003, 385.

¹⁹⁷ Helsingin Sanomat 15.8.1932.

¹⁹⁸ Uusi Suomi 19.12.1971.

¹⁹⁹ Susitaival 1981, 117.

²⁰⁰ Ks. Douglas 1994, 83-101.

Euroopassa tehtiin 1100-luvulla lepraepidemiaksi luulotellun taudin aiheuttajista. Taikuuden rinnastaminen tautiin saattaa tuntua erikoiselta, jos tarkastellaan vain ilmiöiden materiaalista todellisuutta: taikuutta ei ole olemassa, tauteja on. Keskiaikaisessa Euroopassa ei kuitenkaan selitetty lepra tieteellisesti, vaan tautia pidettiin parantumattomana ja sen katsottiin liittyvän syntiseen ja moraalittomaan elämään. Tartunnan saanutta oli ulkoisesti usein mahdotonta erottaa terveistä. Niinpä taudinkantajan tunnistaminen kytkeytyi samalla tavalla yhteisön sosiaaliseen todellisuuteen kuin noidan tunnistaminen afrikkalaisessa heimoyhteisössä.

Kohdattuaan selittämättömän onnettomuuden, tulkittiin se sitten noituudeksi tai lepraksi, yhteisön oli etsittävä sen aiheuttaja. Syyllinen saattoi löytyä yhteisön sisältä tai sen ulkopuolelta ja se saattoi olla yksittäinen henkilö tai jokin ryhmä. Douglasin mukaan sosiologit ovat yleensä tulkinneet onnettomuuksien henkilöimisen yhteisöjen tavaksi kontrolloida marginaaliryhmiään. Asia on hänen mielestään monimutkaisempi, sillä syytökset kohdistuvat myös sellaisiin tahoihin, joita ei voida pitää marginaalisina, kuten epäsuosittuihin johtajiin. Samoja torjunnan strategioita on siis käytetty sekä heikkoja että voimakkaita yhteisön jäseniä vastaan. Lisäksi syyllinen on voitu löytää kokonaan yhteisön ulkopuolelta tai uhri on voitu nähdä syylliseksi omaan onnettomuutensa.

Douglas katsoo, että onnettomuuden jälkeen kaikki yhteisön jäsenet voivat esittää syytöksiä. Kaikkia syytöksiä ei kuitenkaan hyväksytä, vaan laajan hyväksynnän voi saavuttaa vain sellainen syytös, joka kohdistuu jo entuudestaan negatiivisia tunteita herättävään henkilöön tai ryhmään. Syytöksessä esitetyn yhteyden varsinaiseen onnettomuuteen pitää olla riittävän epämääräinen, jotta sen todistaminen tai kumoaminen olisi mahdollisimman hankalaa. Taitava syytös mustaa kohteensa maineen, jolloin tämän syyksi on helppo panna myös muita onnettomuuksia. Douglas tulkitsee syytösten laadun ja kohteen riippuvan viime kädessä yhteisössä vallitsevasta poliittisesta järjestelmästä.

1930-luvun Suomessa Tattarisuon tapaus oli selittämätön rikos, jolle oli vaikeaa löytää järjellistä syytä. Tapauksen ratkaisemiseksi ehdotetut teoriat muistuttavatkin Douglasin esseessä tarkasteltuja syytöksiä. Aivan kuten noituuden harjoittamista tai lepran

tartuttamista koskevat syytökset, myös Tattarisuon rikoksen herättämät syytökset heijastavat onnettomuutta ympäröivää sosiaalista todellisuutta.

Kun tutkimukset etenivät ja tietoa tuli lisää, syytöksiä hylättiin ja uusia esitettiin. Esimerkiksi varsinaisesti yhteisön ulkopuolelle kohdistunut mustalaisteoria jouduttiin tosiasioiden valossa hylkäämään pian, vaikka heti ruumiinsilvonnan paljastuttua se oli ainakin sanomalehtien suosiossa. *Ajan Sanan* syltityteoria pyrki asettamaan köyhemmän kansanosan epäillyksi ihmislihan syömisestä, mutta teoria ei saavuttanut yleistä hyväksyntää. Varsinaisesta noitavainosta voidaan puhua vain vahtimestari Saarenheimon tapauksessa, jota on käsitelty jo edellä.

Monista muista kohurikoksista poiketen Tattarisuon tapauksessa tehtiin inhimillisesti katsoen varsin vähän vahinkoa. Pahaa mieltä tapaus luonnollisesti aiheutti. Päälimmäiseksi jäi häpeä, johon ruumiiden häpäisy johti. Tähän häpeään kirjoitettiin sanomalehtien sivuilla kaikki suomalaiset osallisiksi.

Ei pidä kuitenkaan unohtaa tapauksen positiivisia ulottuvuuksia: tärkeitä olivat yhteisyyden tunnot, joita tutkimusten seuraaminen yleisössä herätti. Poliisin vaiteliaisuus loi tilanteen, jossa luotettavaa tietoa ei ollut saatavilla. Mikään sanomalehtien edustamista sisäpiirijulkisuuksista ei saanut käytännöllistä diskurssia haltuunsa, vaan tilanne kehittyi jatkuvasti. Pian tietoa janoava yleisö alkoi tuottaa sitä itse: kaikki eivät tyytyneet vain seuraamaan tutkimuksia, vaan monet halusivat itsekin osallistua niihin.

Epäilemättä yleisön aktiivisuuteen liittyi halpamaista panettelua ja löyhin perustein langetettuja tuomioita. Mahdollisesti osa yleisöstä koki tapauksen ensisijaisesti jännittävänä väkivaltaviihteenä, mutta tästä on vaikea löytää jälkiä. Joka tapauksessa yleisön vihjeet ja niitä käsittelevät lehtijutut kertovat myös vilpittömästä halusta olla hyödyksi merkittäväksi koetun tapauksen ratkaisemisessa.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Arkistolähteet

Kansallisarkisto

Helsingin poliisilaitos, rikososasto

Helsingin poliisilaitoksen rikososaston I arkisto

Tattarisuon juttua koskevat asiakirjat 1931–1932

Hd: 10–13

Helsingin tuomiokunta

Helsingin tuomiokunnan I arkisto

Välikäräjät 1932, kolmas vuosineljännes II

Cd I 6

Suurloosin arkisto

Lintera, Mauri: *Tattarisuo*. Minerva loosi nro 27, Riihimäki 1993.

Lehdet

<i>Ajan Sana</i>	18.9.1931 – 31.10.1931
<i>Helsingin Sanomat</i>	3.7.1931; 18.9.1931 – 31.10.1931; 10.11.1931; 13.11.1931; 14.8.1932; 15.8.1932
<i>Herättäjä</i>	16.10.1931
<i>Hufvudstadsbladet</i>	18.9.1931 – 31.10.1931
<i>Kaiku</i>	20.9.1931
<i>Kotimaa</i>	6.10.1931

<i>Maakansa</i>	18.9.1931 – 31.10.1931
<i>Savon Sanomat</i>	10.10.1931
<i>Suomen Sosialidemokraatti</i>	18.9.1931 – 31.10.1931
<i>Svenska Pressen</i>	18.9.1931 – 31.10.1931
<i>Uusi Suomi</i>	18.9.1931 – 31.10.1931

Painetut lähteet

Anon.: *3 laulua. Tattarisuon salaisuus. Perhon poika. Laulu Hl. St. Philibertin tuhosta.* Tampere 1931.

Haapakoski, Aarne: *Mustalais-suon arvoitus.* Seaflower, Helsinki 1990.

Lehmus, K.: *Laulu Tattarinuon löydöistä.* Pori 1931.

Rikkonen, Barnabas: *Suomalaisia ruumistaikoja. Tattarisuon salaisuus.* Helsinki 1931a.

Rikkonen, V.: *Vainajainpalvontataikoja. Tunnettujen kauhutapausten johdosta.* Helsinki 1931b.

Tutkimuskirjallisuus

Ahtokari, Reijo: *Salat ja valat. Vapaamuurarit suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa 1756–1996.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.

Davies, Owen: *Grimoires. A History of Magic Books.* Oxford University Press, New York 2009.

Douglas, Mary: *Risk and Blame. Essays in Cultural Theory.* Routledge, London 1994.

Ekman-Salokangas, Ulla & Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo: *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti – Kotka Nyheter*. Kustannuskiila, Kuopio 1988a.

Ekman-Salokangas, Ulla & Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo: *Suomen lehdistön historia 6. Hakuteos Kotokulma – Savon Lehti*. Kustannuskiila, Kuopio 1988b.

Ekman-Salokangas, Ulla & Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo: *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Savonlinna – Övermarks Tidning*. Kustannuskiila, Kuopio 1988c.

Fairclough, Norman: *Miten media puhuu*. Vastapaino, Tampere 1997.

Figur, Hodie: *Mustaraamattu*. Julkaisematon opinnäytetyö. Helsingin yliopisto, kansanrunoustieteen laitos, 1953.

Gordon, Mel: *Voluptuous Panic. The Erotic World of Weimar Berlin*. Feral House, Venice (California) 2000.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere 1993.

Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael: *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook*. SAGE, London 1994.

Nieminen, Hannu: *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917*. Vastapaino, Tampere 2006.

Niinistö, L. J.: *Paavo Susitaival 1896–1993. Aktivismi elämänsenteena*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1998.

Paakkunainen, Veikko: *Mustaraamattu suomalaisessa tarinaperinteessä*. Julkaisematon opinnäytetyö. Helsingin yliopisto, kansanrunoustieteen laitos, 1958.

Rekola, Marja: *Paholaistaikuuden kuvastuminen suomalaisessa noitatarinastossa*. Julkaisematon opinnäytetyö. Helsingin yliopisto, kansanrunoustieteen laitos, 1962.

Salokangas, Raimo: Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla. Teoksessa Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo: *Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Kustannuskiila, Kuopio 1987.

Siipi, Jouko: Pääkaupunkiyhteiskunta ja sen sosiaalipolitiikka. Teoksessa *Helsingin kaupungin historia V:1*. Helsinki 1962.

Susitaival, Paavo: *Aktivisti ei hellitä. Tapahtumia, muistelmia, mielipiteitä 1917–1939*. Karisto, Hämeenlinna 1981.

Summers, Montague: *Witchcraft and Black Magic*. Rider & Co. Ltd., Essex 1946.

Titscher, Stefan & Meyer, Michael & Wodak, Ruth & Vetter, Eva: *Methods of Text and Discourse Analysis*. Englanniksi kääntänyt Bryan Jenner. SAGE, London 2002.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki 2009.

Vil, Ike: Suomentajan jälkisanat. Ex boreas lux. Teoksessa Lachman, Gary Valentine: *Tajunnan alkemistit*. Like, Helsinki 2003.

Virrankoski, Pentti: *Suomen historia. Toinen osa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001.

Liite 1. Tattarisuon tapauksen esiintyminen sanomalehtiaineistossa.

Lehti	Uusi Suomi	Helsingin Sanomat	Hufvud- stadsbladet	Suomen Sosialid.	Svenska Pressen	Maakansa	Ajan Sana	Savon Sanomat
Ilmestyi	ma - su	ma - su	ma - su	ma - su	ma - la	ti, to, la	ma - la	ti - su
18.9.	x							
19.9.	x	x	x	x	x	x	x	x
20.9. (su)	x	x	x	x		x		
21.9.	x	x	x	x	x			
22.9.	x	x	x	x	x	x		x
23.9.	x	x		x	x			
24.9.	x	x	x	x	x	x		x
25.9.	x	x	x					
26.9.	x	x			x		x	
27.9. (su)	x	x	x					
28.9.		x			x		x	
29.9.	x		x		x			
30.9.	x	x	x		x	x		
1.10.	x	x	x	x	x			
2.10.	x		x	x	x	x		
3.10.	x	x	x					
4.10. (su)		x	x	x		x		
5.10.	x	x	x	x	x		x	
6.10.	x	x	x	x	x	x	x	x
7.10.	x	x	x	x	x	x	x	
8.10.	x	x	x	x	x	x	x	x
9.10.	x	x	x	x	x	x	x	
10.10.	x	x	x	x	x	x	x	x
11.10. (su)	x	x	x	x		x		
12.10.	x	x	x	x	x			
13.10.	x	x	x	x	x	x		
14.10.	x	x	x	x	x		x	
15.10.	x	x	x	x	x	x	x	
16.10.	x	x	x				x	
17.10.	x	x	x		x	x		
18.10. (su)	x	x	x	x		x		

Lehti	Uusi Suomi	Helsingin Sanomat	Hufvud- stadsbladet	Suomen Sosialid.	Svenska Pressen	Maakansa	Ajan Sana	Savon Sanomat
Ilmestyi	ma - su	ma - su	ma - su	ma - su	ma - la	ti, to, la	ma - la	ti - su
19.10.	x	x		x				
20.10.	x	x		x	x			x
21.10.	x	x	x	x				
22.10.	x		x					
23.10.								
24.10.	x	x				x		
25.10. (su)	x	x	x	x				
26.10.	x			x				
27.10.	x	x	x	x	x	x		x
28.10.			x	x				
29.10.								
30.10.		x			x			
31.10.								
Yhteensä	37	35	32	28	25	19	12	8